

20
χρόνια
λειτουργίας
του
Τμήματος
Ελληνικής
Φιλολογίας
Δ.Π.Θ.

Πρακτικά Διεθνούς
Επετειακού Συνεδρίου

Ταυτότητες Γλώσσα και Λογοτεχνία

Β' τόμος

Επιμέλεια

Ζωή Γαβριλίδου, Μαρία Κωνσταντινίδου,
Νίκος Μαυρέλος, Ιωάννης Ντεληγιάννης,
Ιωάννα Παπαδοπούλου, Γεώργιος Τσομής,
Πολυξένη Συμεωνίδου

Ταυτότητες: Γλώσσα και Λογοτεχνία

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΑ 20 ΧΡΟΝΙΑ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ Δ.Π.Θ.
ΚΟΜΟΤΗΝΗ,

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE
OCCASION OF THE 20TH ANNIVERSARY OF THE DEPARTMENT OF
GREEK OF D.U.TH

Identities: Language and Literature

Β' τόμος

Επιμέλεια

*Ζωή Γαβριηλίδου, Μαρία Κωνσταντινίδου,
Νίκος Μαυρέλος, Ιωάννης Ντεληγιάννης,
Ιωάννα Παπαδοπούλου, Γεώργιος Τσομής,
Πολυξένη Συμεωνίδου*

ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2018

Ταυτότητες, Γλώσσα & Λογοτεχνία, Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου για τα 20
χρόνια λειτουργίας του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δ.Π.Θ.
ISBN: 978-960-629-002-2
Απρίλιος 2018

Φιλολογική Επιμέλεια: Πολυξένη Συμεωνίδου

Εκδόσεις Σαΐτα
Αθανασίου Διάκου 42, 652 01, Καβάλα
Τ.: 2510 831856
Κ.: 6977 070729
e-mail: info@saitapublications.gr
website: www.saitapublications.gr

Άδεια Creative Commons
Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική χρήση
Όχι Παράγωγα έργα 3.0 Ελλάδα

Επιτρέπεται σε οποιονδήποτε αναγνώστη η αναπαραγωγή του έργου (ολική, μερική ή περιληπτική, με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο), η διανομή και η παρουσίαση στο κοινό υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: αναφορά της πηγής προέλευσης, μη εμπορική χρήση του έργου. Επίσης, δεν μπορείτε να αλλοιώσετε, να τροποποιήσετε ή να δημιουργήσετε πάνω στο έργο αυτό.

Αναλυτικές πληροφορίες για τη συγκεκριμένη άδεια cc, μπορείτε να διαβάσετε στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/gr/>

Περιεχόμενα Β' τόμου

ΜΕΡΟΣ Α'

Ταυτότητες στον Βυζαντινό Κόσμο

- ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ-ΚΥΡΙΑΚΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ-SEIBT** **14**
Η ταυτότητα της Βυζαντινής αριστοκράτισσας κυρίως βάσει σφραγιστικών δεδομένων.
- MARIA KONSTANTINIDOU** **26**
John Chrysostom's correspondence: A window to a Saint's personal identity.
- ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ** **44**
Συμβολή στη μελέτη του έργου *Χριστός πάσχω* με έμφαση στη διερεύνηση του λεξιλογίου.
- MARIA ΤΖΙΑΤΖΗ** **63**
Μυθολογικά, βιβλικά και ιστορικά πρόσωπα στο ποίημα «Θεανώ» του Μιχαήλ Χωνιάτη.
- ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡ. ΧΑΡΙΖΑΝΗΣ** **78**
Βούλγαροι: *έθνος ρυπαρόν και ακάθαρτον* (Θεοφάν. Χρον. έκδ. C. de Boor I.358.12).
Η στάση των Βυζαντινών έναντι των Βουλγάρων (7^{ος}-10^{ος} αι.).

ΜΕΡΟΣ Β΄

Προσκεκλημένος ομιλητής

JACQUES BOUCHARD

97

Η σλαβονική, η ελληνική και η ρουμανική γλώσσα και παιδεία στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες.

B.1. Ταυτότητες στη Νεοελληνική Ποίηση και Πεζογραφία, σε αυτοβιογραφικά κείμενα, σε ταξιδιωτικά κείμενα – Τύπος και Λογοτεχνία

ΜΑΡΙΑ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

109

Καβάφης και Εικόνα ή ο Καβάφης στο Φαγιούμ: «Ευρίωνος Τάφος» και άλλα ποιήματα.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

126

Οι πολλαπλές ταυτότητες των χαρακτήρων στη μυθιστορηματογραφία της Ρέας Γαλανάκη.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΑΡΣΕΝΙΟΥ

144

Το παράδοξο της άπειρης ταυτότητας στον Νάνο Βαλαωρίτη.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ

165

Παιχνίδια με τις λογοτεχνικές ταυτότητες: Ο παρ' ολίγον δολοφόνος του Σωτήρη Σκίπη και τα *Carmina Vagi* (1902).

ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

175

Αυτοβιογραφικά κείμενα γυναικών τον 19^ο αιώνα.

- ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ, ΒΑΡΒΑΡΑ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ** **193**
Το σημασιολογικό εύρος και η κειμενική λειτουργικότητα των ομαδικών ταυτοτήτων στο ποιητικό έργο του Κ. Π. Καβάφη.
- ΔΗΜΗΤΡΑ ΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ** **209**
Ιχνηλατώντας τις μεταπλάσεις του κλασικού μύθου του Αγαμέμνονα στη νεοελληνική ποίηση.
- ΕΛΕΝΗ ΓΚΙΝΗ** **221**
Μήδεια του Μποστ και η παρωδιακή ταυτότητα του Μύθου. Από τη Γλώσσα στο δραματολογικό πρόσωπο.
- ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΓΡΑΒΑΝΗΣ** **232**
Το αίτημα για μια νέα πολιτισμική και κοινωνικοπολιτική ταυτότητα μέσα από το Φουτουριστικό Μανιφέστο του Φ. Μαρινέτι. Μια σημειωτική προσέγγιση.
- ΜΑΡΙΝΑ ΓΡΗΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ** **248**
Καλλιτεχνική ταυτότητα και ανθρώπινη ζωή: Ιζαμπέλλα Μόλναρ και Τόνιο Κρέγκερ.
- ΚΕΛΗ ΔΑΣΚΑΛΑ** **257**
Ξανακερδισμένες πατρίδες: από το *Αϊβαλί η πατρίδα μου* του Κόντογλου στο *Αϊβαλί* του Solour.
- ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΚΗΣ** **274**
Philip Sherrard και Ζήσιμος Λορεντζάτος, 1951-1953: Όψεις της αντινεωτερικής κριτικής.
- ΣΟΦΙΑ ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ** **293**
Η αιρετική περίπτωση του Γ. Βουγιουκλάκη.
- ΤΙΤΙΚΑ ΚΑΡΑΒΙΑ** **306**
«Ένας σύγχρονος αρχαίος Έλληνας»: Όψεις και παρωδίες της εθνικής ταυτότητας στον αυτοβιογραφικό λόγο του Κώστα Ταχτσή.

- ΕΛΕΝΗ ΚΟΛΛΙΑ** **320**
Ο Άλλος μέσα από το «Πρίσμα του λοξού»: Το ψεύδος στο έργο του Γιάννη Σκαρίμπα.
- ΘΑΝΑΣΗΣ Β. ΚΟΥΓΚΟΥΛΟΣ** **333**
Δύο μυθιστορήματα στο περιθώριο της πεζογραφίας του 1880: Η εικόνα του Έλληνα αστού της οθωμανικής περιφέρειας.
- ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΕΤΣΙΟΣ** **358**
«Κατασκευάζοντας» τη φινλανδική εθνική ταυτότητα μέσω της περιήγησης στην Ελλάδα (1881-1882): Όσκαρ Έμιλ Τουντέερ.
- ΜΕΤΑΞΟΥΛΑ ΜΑΝΙΚΑΡΟΥ** **368**
Ταυτότητες στη λογοτεχνία με αυτοβιογραφικό χαρακτήρα: Η περίπτωση του Γεωργίου Δ. Καψάλη.
- ΕΥΓΕΝΙΑ ΜΑΡΙΝΑΚΟΥ** **385**
Θανάσης Βαλτινός: Συν-γραφέας του Γεωργίου Βιζυηνού.
- ΝΙΚΟΣ ΜΑΥΡΕΛΟΣ** **398**
Urban life and landscape depictions as an aspect of Early Modern identity: The turn to “reality” in Enlightenment fiction.
- ΒΑΣΩ ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ** **413**
Το φανταστικό στοιχείο και το ρητορικό σχήμα της ‘εκφράσεως’ ως παράγοντες «ανα/αυτοκαθορισμού» του προσώπου: Η περίπτωση του μυθιστορήματος της Ευγενίας Φακίνου *Η μεγάλη πράσινη*.
- ΧΡΙΣΤΙΝΑ Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ** **424**
Οι ταυτότητες των ετεροτήτων στις «Ακυβέρνητες πολιτείες» του Στρατή Τσίρκα. Μια κατά Bakhtine προσέγγιση του διαλόγου.
- ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΠΑΠΠΑΣ** **437**
1883: Έτος-σταθμός στην ιστορία της ελληνικής πεζογραφίας;

- ΝΙΚΟΣ ΡΟΥΜΠΗΣ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΠΡΕΝΤΑΝΟΥ** **451**
Γλωσσικές ταυτότητες στα *Κορακιστικά* του Ι. Ρίζου Νερουλού.
- ΆΝΝΑ ΣΑΓΓΟΥ** **462**
Αφηγηματικοί τρόποι συγκρότησης μιας τραυματικής ταυτότητας σε αυτοβιογραφικά κείμενα γυναικών για τον εμφύλιο: Σάσα Τσακίρη, Στις φυλακές Κάστορος. «Η Αράχνη».
- ΣΩΤΗΡΙΑ ΣΤΑΥΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ** **472**
Η ταυτότητα του περιοδικού *Παραφύδα* (1985-1990).
- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΣΑΠΑΝΙΔΟΥ** **480**
Ο Εβραίος «Άλλος» στον πεζογραφικό λόγο του 19^{ου} αιώνα για την Κωνσταντινούπολη.
- ΑΛΙΚΗ ΤΣΟΤΣΟΡΟΥ, ΜΑΡΙΑ ΝΕΜΕΤΣ** **504**
Ταυτότητες της μετεμφυλιακής Ελλάδας στα διηγήματα του Χριστόφορου Μηλιώνη *Καλαμάς και Αχέροντας*.
- ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ Μ. ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ** **513**
Δύο λόγοι για «μια ζωή»: Η διαπλοκή λογοτεχνικού και δημοσιογραφικού λόγου στην κατασκευή της μυθοπλαστικής ταυτότητας.
- B.2. Έμφυλη Ταυτότητα στη Νεοελληνική Λογοτεχνία*
- ΔΙΑΜΑΝΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ** **528**
Γυναικεία μυθιστορηματικά πρόσωπα και διαχείριση της κρίσης από αυτά σε σύγχρονα ελληνικά μυθιστορήματα.
- ΣΠΥΡΟΣ ΚΙΟΣΣΗΣ** **542**
Ψηλαφώντας την *σκοτεινή ύλη*: Η (δια)πραγμάτευση της γυναικείας ταυτότητας στο έργο της Αλεξάνδρας Δεληγιώργη.

- ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ** **555**
 Ταυτότητες μεταναστών στην πεζογραφία του Σωτήρη Δημητρίου.
- MARIE-PAULE MASSON** **569**
 Το *Middlesex* του Τζέφρι Ευγενίδη. Ζητήματα ταυτότητας.
- ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Γ. ΜΠΛΕΣΙΟΣ** **581**
 Όψεις του έρωτα και της γυναικείας χειραφέτησης στην ελληνική λογοτεχνία και δραματουργία του τέλους του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα.
- ΝΙΝΑ ΠΑΛΑΙΟΥ** **604**
 Διαμορφώνοντας μια συνείδηση του φύλου: Όψεις του φιλογυνικού προγράμματος της *Εφημερίδος των Κυριών* (Αθήνα, 1877-1917).
- ΒΑΡΒΑΡΑ ΡΟΥΣΣΟΥ** **625**
 «Διατί να μη γράψη τάχα η γυνή;»: Λογοτεχνία στην *Εφημερίδα των Κυριών*.
- ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΣΑΒΒΙΔΟΥ** **643**
 Μαργαρίτα Λυμπεράκη, *Τα Ψάθινα καπέλα* - Μιμικά Κρανάκη, *Contre-temps*: Η αμφισβήτηση των έμφυλων στερεότυπων στην αναπαράσταση της έφηβης ηρωίδας.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

Ιστορία – Εθνική ταυτότητα

- MARIA-EUGENIA DE LA NUEZ PEREZ** **661**
 Οι εθνικοί ύμνοι: Μια επιθυμία της ταυτότητας;
- TUDOR DINU** **672**
 Ταυτότητες των δωρητών των εκκλησιών της Φαναριώτικης εποχής στο Βουκουρέστι (1716-1821) σύμφωνα με τις αναθηματικές επιγραφές.

ΣΤΑΜΑΤΗΣ ΖΩΧΙΟΣ	685
Η μυθολογία ως ένδειξη της ελληνικής ιστορικής συνέχειας.	
ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΗΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΥ	700
Η συμμετοχή και η δράση των γυναικών της Φλώρινας στην Εθνική Αντίσταση: Η υπέρβαση της έμφυλης αντίληψης.	
ΕΛΕΩΝΟΡΑ ΝΑΞΙΔΟΥ	712
Από την Πρωτο-εθνική στην Εθνική Ταυτότητα: Ο Παΐσιος Χιλανδαρινός (1722-1773) και οι Έλληνες.	
ΙΩΑΝΝΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ	730
Εθνική ιστορική συνείδηση και λαϊκά στρώματα. Η περίπτωση της Πάτρας του Μεσοπολέμου μέσα από το δραματολόγιο του Καραγκιόζη.	
ΝΙΚΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ	749
Πώς συγκροτήθηκε μια νέα ταξική ταυτότητα: Η «μέση αστική τάξις», 1919-1925.	
JOSÉ VELA TEJADA	765
Literature and early Koine: The birth of Greek Identity?	

**ΔΥΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ
ΤΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ 1880: Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΑ
ΑΣΤΟΥ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ**

Θανάσης Β. Κούγκουλος
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
a.kougkoulos@gmail.com

Abstract

Our study examines two uninvestigated Greek novels of the late 19th century, whose writers and fictional characters originate in the outer Hellenism regions, in the provinces of the Ottoman state (Eastern Thrace and Epirus). More specifically, we examine the “idyll romance” *Thracian Scenes* (*Θρακικαί Σκηναί*) written by Sarantis I. Sarantidis (Constantinople, 1891) and the “original Greek novel of Epirus or Scene in Ioannina” *The secret door* (*Η μυστική θυρίδα*) by Leonidas M. Vasileiadis (Constantinople, 1900). The common denominator in both novels is a romantic love story which takes place in the birthplace of the writers (Tyrol / Rodosto – Ioannina). The two novels include types and motifs of the 19th century popular novel in combination with features and conquests of the so-called *ethographia* stream. Having a similar love plot as a background, the novels depict the ideology of the Greek urban society in the provinces of the Ottoman Empire in the late 19th century.

Λέξεις-Κλειδιά

Greek popular novel, 19th century, outer Hellenism, Thrace, Epirus / λαϊκό μυθιστόρημα, 19ος αιώνας, έξω ελληνισμός, Θράκη, Ήπειρος

Η έρευνα του ελληνικού λαϊκού μυθιστορήματος του 19ου αιώνα, του μυθιστορήματος που «αντικαθιστά τη φαντασία του ανθρώπου του λαού» (Gramsci 1981: 166) και «δημιουργείται ως όργανο για την ψυχαγωγία των μαζών» (Eco 1988: 97) αλλά δεν παράγεται από τα λαϊκά στρώματα (Μερακλής 1988: 56-57), βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη. Στην ελληνική κριτική πέρα από τον όρο λαϊκό μυθιστόρημα χρησιμοποιούνται για αυτήν την κατηγορία πεζογραφίας και οι παράλληλες ονομασίες επιφυλλίδες (romans-feuilletons), λαϊκό ανάγνωσμα και

μυθιστόρημα των αποκρύφων (Tonnet 2004: 160-163). Παρά τις αξιόλογες επί μέρους προσπάθειες αρκετών μελετητών, δεν έχει καταγραφεί συστηματικά το σώμα των «πρωτότυπων» κειμένων που απαρτίζουν το είδος (Κάσσης 1983· Ντενίση 1994: 297-309· Γκότση 1997: 157-159· Μουλλάς 2007: 215-224) ούτε –πολύ περισσότερο– έχει επιχειρηθεί μια συνολική θεωρητική προσέγγιση των γραμματολογικών ζητημάτων που εγείρει. Επιβαρυντικός παράγοντας για την καθυστέρηση της μελέτης του λαϊκού μυθιστορήματος είναι ότι εντάσσεται στην περιοχή της παραλογοτεχνίας και/ή της έντυπης λαϊκής λογοτεχνίας και όχι της υψηλής ή καλής λογοτεχνίας, η οποία μονοπωλεί σχεδόν τις φιλολογικές σπουδές (Roth 1995: 13-15). Επομένως, το ερευνητικό ενδιαφέρον είναι μειωμένο σε σχέση με τα έργα του λογοτεχνικού κανόνα, αν και οι διαδικασίες εξοβελισμού ενός κειμένου από αυτόν είναι διαφωτιστικές για την κατανόηση της λογοτεχνικής παραγωγής μιας περιόδου.

Μικρή συμβολή στην παραπάνω προβληματική είναι η παρούσα ανακοίνωση δύο αδιερεύνητων μυθιστορημάτων του ύστερου 19^{ου} αιώνα, των οποίων οι συγγραφείς και οι ήρωες προέρχονται από τον χώρο του έξω ελληνισμού της περιφέρειας του οθωμανικού κράτους. Συγκεκριμένα απεικονίζουν, μέσα στο ευρύτερο αφηγηματικό τους πρόγραμμα, την ιδεολογία και τους πόθους της ελληνικής αστικής τάξης της Θράκης και της Ηπείρου, που αποτελούν διακριτές διοικητικές και οικονομικές περιφέρειες της οθωμανικής αυτοκρατορίας στα τέλη του 19ου αιώνα (βιλαέτια Αδριανουπόλεως και Ιωαννίνων). Και τα δύο κείμενα κινούνται στο περιθώριο των ειδολογικών και αισθητικών προτιμήσεων της πεζογραφίας του 1880. Είναι λαϊκά μυθιστορήματα με έντονες ρομαντικές καταβολές και όχι διηγήματα της λεγόμενης ηθογραφίας, παρότι ενσωματώνουν πολλές από τις κατακτήσεις της, και απευθύνονται στο πλατύ αναγνωστικό κοινό των εγγράμματων Ρωμιών –για τα δεδομένα των τελευταίων δεκαετιών του 19ου αιώνα– ικανοποιώντας την ανάγκη του για τέρψη, και όχι στους υποψιασμένους λογοτεχνικούς κύκλους. Δεν μπορούν όμως να θεωρηθούν μεμονωμένα παραδείγματα για την πεζογραφία της εποχής τους, καθώς έχει πλέον καταδειχθεί ότι το μυθιστόρημα των αποκρύφων και οι ερωτικές ιστορίες επιβιώνουν σθεναρά και μετά το 1880 (Ντενίση 2014: 522-525).

Πρόκειται για το «πρωτότυπον μυθιστορικών ειδύλλιον» *Θρακικαί Σκηναί* του Σαράντου Ι. Σαραντίδου (1891 - εικ. 1) και το «πρωτότυπον ήπειρωτικών μυθιστόρημα ή σκηνή εν Ίωαννίνοις» *Η μυστική θυρίς* του Λεωνίδα Μ. Βασιλειάδου

(1900 - εκ. 2). Καταγράφονται στη βιβλιογραφική συναγωγή των Ηλιού - Πολέμη (2006: 2514 - αρ. 1891.379, 3557 - αρ. 1900.655) αλλά λανθάνουν στη φιλολογική έρευνα. Το μοναδικό, τουλάχιστον γνωστό σε μένα, σωζόμενο αντίτυπο των *Θρακικῶν Σκηνῶν* του Σαραντίδη βρίσκεται στην Αλεξανδρούπολη, στην προσωπική συλλογή του βιβλιοθηκονόμου και ιστοριογράφου Θεόδωρου Κυρκούδη, ενώ αντίτυπα της *Μυστικῆς θυρίδος* του Βασιλειάδη εναπόκεινται στη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Νεοελληνικῶν Ερευνῶν του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνῶν και στη Βιβλιοθήκη της Εταιρείας Ηπειρωτικῶν Μελετῶν στα Ιωάννινα.¹

Ο Θρακιώτης Σαράντης Ι. Σαραντίδης υπογράφει το μυθιστόρημά του ως φοιτητής της Ιατρικής. Σε ελάχιστες ιστοριογραφικές μελέτες αναφέρεται ως γιατρός και βουλευτής της Παιδεστού Ανατολικῆς Θράκης (*Ολίγα* 1931: 35· Καπανίδης 1992: 331, 341· Τσιανικλίδης 2000: 188-189· Γεωργούλης 2004: 288· Κυρκούδης 2005: 39). Αναδιφώντας στα Γενικά Αρχεία του Κράτους - Αρχείο του Ταμείου Ανταλλαξιμῶν Θράκης, σε άλλα αρχεία και στον τύπο της Κωνσταντινούπολης καταφέραμε να συμπληρώσουμε σε ικανοποιητικό βαθμό τα ισχνά βιογραφικά του στοιχεία. Κατάγεται από την Τυρολόη της Ανατολικῆς Θράκης, ὅπως αναγράφεται στο *Μητρώον των μελῶν του Αναγνωστηρίου «ἡ Βισάνθη»*,² συλλόγου της Παιδεστού με σημαντικό εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και αρχαιολογικό ἔργο (Μαμώνη 2004: 383-391). Πρέπει να γεννιέται στην Τυρολόη γύρω στα 1870, αν κρίνουμε από τη χρονολογία εγγραφῆς του στο Πανεπιστήμιο. Εγγράφεται στην Ιατρική Σχολή Αθηνῶν στις 18 ἢ 28 Σεπτεμβρίου 1890 με ἀριθμό μητρώου 3741.³ Αναγορεύεται διδάκτορας της Ιατρικῆς Σχολῆς το 1895 με βαθμό «λίαν καλῶς» (Χατζιδάκις 1896: 223 - αρ. 55). Μετά την αποφοίτηση του εγκαθίσταται και εργάζεται ως ἰατρός στην

---

¹ Ευχαριστώ θερμά τον κ. Θ. Κυρκούδη για την ευγενική παραχώρηση του βιβλίου προς μελέτη και το εξυπηρετικό προσωπικό της Βιβλιοθήκης της Εταιρείας Ηπειρωτικῶν Μελετῶν για τη βοήθειά του.

² Κεντρική Υπηρεσία Γ.Α.Κ., Αρχείο τ. Ταμείου Ανταλλάξιμων, *Μητρώον των μελῶν του Αναγνωστηρίου «ἡ Βισάνθη» και του Θρακικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Παιδεστού*, 1 Οκτωβρίου 1911 - 21 Μαρτίου 1922, (81_XXII, 441), 2 - αρ. 8, 17 - αρ. 7. Περίοδος δέκατη πέμπτη (ΙΕ') από την 1η Οκτωβρίου 1911 ἕως την 29η Σεπτεμβρίου 1913 και δέκατη ἑβδομη (ΙΖ') κατά τα ἔτη 1913-1914. Ψηφιακό ἀντίγραφο διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

<http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/resource.html?tab=01&id=568446> (τελευταία πρόσβαση της παρούσας ιστοσελίδας και των παρακάτω αναφερόμενων 13/07/2016).

³ Ιστορικό Αρχείο Πανεπιστημίου Αθηνῶν, *Γενικό Μητρώο Ανανεώσεων των Φοιτητῶν του Πανεπιστημίου Αθηνῶν*, 1890-1891. Οφείλω θερμές ευχαριστίες στην κ. Μακρίνα Τσιωτάκη για την ἀποστολή σχετικῶν φωτογραφιῶν.

Τυρολόη (Δημογεροντία Τυρολόης 1905) και μετέπειτα στη Ραιδεστό. Καταχωρείται με την επαγγελματική ιδιότητα του ιατρού της Τυρολόης σε εμπορικό οδηγό του 1896 (Cervati 1896: 984) και της Ραιδεστού σε παρόμοιες εκδόσεις του 1908, 1909, 1912, 1913, 1921 και 1922 (Μιχαηλίδης 1909: 261· Cervati 1909: 1739· *Annuaire Oriental* 1912: 1795 και 1913: 1681· Rizzo 1921: 1430 και 1922: 1373).

Κατά την περίοδο 1899-1905 εμπλέκεται στη διοίκηση του Αναγνωστηρίου «Η Βισάνθη». Με βάση τα *Πρακτικά του Διοικητικού Συμβουλίου*⁴ εκλέγεται σύμβουλος στις 29 Νοεμβρίου 1899, πραγματοποιεί διάλεξη για τον υπνωτισμό στις 18 Δεκεμβρίου 1899, προτείνει νέα μέλη, προσφέρει τις υπηρεσίες του σε διάφορες επιτροπές, κάνει χορηγίες στο σωματείο και στις εκλογές της 14ης Δεκεμβρίου 1900 εκλέγεται αντιπρόεδρος. Η εκλογή του ως αντιπροέδρου ανακοινώνεται και στην εφημερίδα *Ταχυδρόμος* της Κωνσταντινούπολης (*Επαρχίαις* 1900). Τα έτη 1901 και 1903 αποτυγχάνει να κερδίσει τη θέση του προέδρου, αλλά το πετυχαίνει στα 1904-1905 (Ποππώνης 1905· Δημογεροντία Τυρολόης 1905) και αργότερα στα 1912 (*Annuaire Oriental* 1912: 1796). Σύμφωνα με προικοσύμφωνο της 7ης Ιουλίου 1902 (εικ. 3) νυμφεύεται με την Κλειώ, κόρη του Μιμήκου Κωνσταντίνου ή Κωνσταντινίδη.⁵ Τη διετία 1903-1904 εμφανίζεται ως μάρτυρας σε προικοσύμφωνο

---

⁴ Κεντρική Υπηρεσία Γ.Α.Κ., Αρχείο τ. Ταμείου Ανταλλάξιμων, *Πρακτικά Διοικητικού Συμβουλίου του Αναγνωστηρίου η "Βισάνθη"*, 1897 - 1903, (79_XX, 460), 64, 65, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 76α, 76β, 77α, 77β, 78α, 78β, 79β, 80β, 81β, 82α, 82β, 84α, 85α, 85β, 86α, 86β, 87β, 88β, 89α, 90α, 90β, 92, 93α, 93γ, 94α, 95α, 95β, 96α, 96β, 98α, 99α, 103β, 104α, 105α, 106α, 107β, 109α, 111α, 111β, 113β, 114α, 114β, 115β, 117, 118, 119, 120, 123, 127, 128, 190α, 204β, 205α.

<http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/resource.html?tab=01&id=568449>

⁵ Κεντρική Υπηρεσία Γ.Α.Κ., Αρχείο τ. Ταμείου Ανταλλάξιμων Θράκης, *Κώδιξ συμβολαιογραφικών πράξεων, διαθηκών και προικοσυμφώνων. Αρχόμενος από της αρχιερατείας της Α. Σεβασμιότητας του Μητροπολίτου αγ. Ηρακλείας Κυρίου κ. Γρηγορίου Καλλίδου, του από Ιωαννίνων, τη 22α Μαΐου 1902*, 1902 - 1919, (43_VII, 428), 1, 480.

<http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/resource.html?tab=01&id=568415>

Κεντρική Υπηρεσία Γ.Α.Κ., Αρχείο τ. Ταμείου Ανταλλάξιμων Θράκης, *Πρωτόκολλον Ιεράς Μητροπόλεως Ηρακλείας και Ραιδεστού*, 1902 - 1911, (37_II, 427), 7 - αρ. 52.

<http://arxeiomnimon.gak.gr/browse/resource.html?tab=01&id=568413>

Στο προικοσύμφωνο γνωστοποιείται ότι ο «κ. Μιμήκος Κωνσταντίνου επιθυμῶν νά συνάψη εἰς γάμου κοινωνίαν τήν θυγατέρα του κ. Κλειώ μετά τοῦ ἱατροῦ κ. Σ. Ι. Σαραντίδου» δίδει στον γαμβρό του για τον αρραβώνα «έν ἀδαμάντινον δακτύλιον καί ὡς τράχωμα λίρας τουρκ. χιλίας (ἀριθ. 1000) μετρητοῖς· τῆ δε κόρη του Κλειοῖ τά κοσμήματα, ἐνδύματα καί ἀσπρόρουχα κατά τήν τάξιν· καί εἰς ἀμφοτέρους τήν κατά τήν θέσιν Ἅγιος Θεόδωρος οἰκίαν του» ἐνῶ ο «κ. Σ. Ι. Σαραντίδης συμφωνῶν τοῖς ἄνω καί

και διαθέκες που συντάσσονται στη Ραιδεστό.⁶ Το διάστημα 1906-1908 συμμετέχει στην Αντιπροσωπεία Ραιδεστού ως ένας από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους των έξι συνοικιών της πόλης.⁷ Αναδεικνύεται επίτιμος γραμματέας της Κοινότητας, έφορος σχολών και μέλος της επιτροπής των διαφόρων Κοινοτικών Ταμείων. Το 1908 γεννιέται η κόρη του Θάλεια.⁸ Από το 1911 έως το 1914 δραστηριοποιείται και πάλι στο Αναγνωστήριο «Η Βισάνθη».⁹

Συμπεριλαμβάνεται στο μητρώο βουλευτών ως βουλευτής Ραιδεστού στην Γ' Εθνοσυνέλευση (1 Νοεμβρίου 1920 – 21 Σεπτεμβρίου 1923) με αριθμό 1438 (*Μητρώο Πληρεξουσίων* 1986: 274-275). Είναι ένας από τους έξι Έλληνες πληρεξούσιους της περιοχής. Ορκίζεται στις 16 Φεβρουαρίου 1921 και στη βουλή υπερασπίζεται τα δίκαια του θρακικού ελληνισμού συμπορευόμενος με τη βενιζελική παράταξη: «οί Θραῖκες Πληρεξούσιοι ἐξεδήλωσαν διά τήν διατήρησιν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν τόν πόθον των θερμότερον παντός ἄλλου» ή «δέν εἶναι δυνατόν ν' ἀφεθῶσι πλέον ὑπό τήν Τουρκίαν χριστιανικοί λαοί» (*Πρακτικά Γ' Συνελεύσεως* 1921: 338, 354-355, 485-486, 546). Δεν γνωρίζουμε τη χρονολογία θανάτου του, που οπωσδήποτε πρέπει να τοποθετηθεί μετά τη λήξη της βουλευτικής του θητείας. Γενικά όλη η διαδρομή του βίου του δείχνει τη συνεχή προσπάθεια κοινωνικής ανέλιξης ενός επαρχιώτη μορφωμένου μεσοαστού. Είναι ερασιτέχνης συγγραφέας του ενός βιβλίου στα νιάτα του, όπως συχνά συμβαίνει με αρκετούς φοιτητές του Πανεπιστημίου εκείνη την εποχή (Πολίτης 1999: 94· Μουλλάς 2007: 142-143, 183, 205), εφόσον δεν εντοπίζουμε καμία άλλη δημοσίευσή του, λογοτεχνική ή μη, εκτός από μία σημείωση στο μυθιστόρημά του ότι ετοιμάζει «έκτενεστάτην ιστοριογεωγραφικήν περιγραφὴν τῆς ἐπαρχίας Ῥαιδεστοῦ» (σ. 15), η οποία όμως δεν

ἀποδεχόμενος προικοδοτεῖ καί αὐτός τῇ μνηστῆ του κ. Κλειοῖ ἔν ζεῦγος ἀδαμανδίνων ἐνωτίων, μίαν καρφίτσαν ἀδαμανδίνην, ἔν χρυσοῦν ὠρολόγιον μετά χρυσῆς ἀλύσεως καί τά λουτρικά της κατά τήν ἐθιμοτυπίαν τοῦ τόπου μας». Η μεταγραφή του προικοσυμφώνου και η εκπόνηση των χαρτών 1 και 2 της μελέτης έγιναν από τον Βασίλη Κούγκουλο, φοιτητή φιλολογίας.

⁶ *Κώδιξ συμβολαιογραφικῶν πράξεων ...*, ὁ.π., 37, 64-65, 73, 85.

⁷ Κεντρική Υπηρεσία Γ.Α.Κ., Αρχείο τ. Ταμείου Ανταλλάξιμων, *Πρακτικά Αντιπροσωπείας 1906, 1906 - 1922*, (64_V, 442), 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 14.

<http://arxiomnimon.gak.gr/browse/resource.html?tab=01&id=568439>

⁸ Κεντρική Υπηρεσία Γ.Α.Κ., Αρχείο τ. Ταμείου Ανταλλάξιμων, *Ιερά Μητρόπολις Ηρακλείας και Ραιδεστού - Γενικόν Μητρώον Γεννήσεων και Βαπτίσεων, 1906 - 1914*, (54_XIX, 419), 2 - αρ. 25.

<http://arxiomnimon.gak.gr/browse/resource.html?tab=tab01&id=568424>

⁹ Βλ. σημ. 2.

φαίνεται να εκδίδεται ποτέ. Στην αναγγελία του «πρωτοτύπου ελληνικού μυθιστορηματός» του στο αθηναϊκό περιοδικό *Ο Κόσμος* (17 Φεβρουαρίου 1891), το υπό έκδοση έργο αξιολογείται ως «καλόν», «τερπνόν καί συγκινητικώτατον» και παρακινούνται οι «φιλιαναγνώσται» να ενθαρρύνουν «τόν συγγραφέα αὐτοῦ εἰς εὐρυτέραν συγγραφὴν καὶ ἄλλων ἔργων» (*Θρακικαί* 1891).

Ο Λεωνίδας Μ. Βασιλειάδης (εικ. 4) είναι εξίσου αφανής στην ιστορία της λογοτεχνίας· μολοντούτο η τοπική ιστοριογραφία της Ηπείρου έχει συγκεντρώσει επαρκείς πληροφορίες για τη ζωή και την οικογένειά του (Κίτσιος 1984· Κωστούλας 2002: 7, 109-118, 130-134· Βλάχος 2006· Υφαντής 2010: 165-170). Γεννιέται το 1876 στη Μέβδεζα (Παλαιόπυργο) Πωγωνίου. Πατέρας του είναι ο Μανθάκης Βασιλειάδης, τραπεζίτης στη Βοστίνα (Πωγωνιανή) και στην Κωνσταντινούπολη και εργολάβος δημοσίων έργων. Φοιτά στο δημοτικό σχολείο της γενέτειράς του, στο σχολαρχείο στο Δελβινάκι, στο Ζωγράφειο Διδασκαλείο Κεστορατίου και πιθανώς στη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων. Ζει στη Βοστίνα, παντρεύεται την Ευθυμία Κιτσώνα και αποκτά πέντε παιδιά, από τα οποία τα τρία πεθαίνουν σε νεαρή ηλικία. Το 1893 αναλαμβάνει «ταμίας τοῦ ἐν Βοστίνη ἐπαρχιακοῦ ὀθωμ. ταμείου» (*Ηπειρωτικά* 1893), εργάζεται εκεί ως διευθυντής του Μονοπωλίου Καπνού και το 1913 διορίζεται ερμηνεύς στο Κτηματολόγιο του Δημοσίου από τον Γενικό Διοικητή Ηπείρου Αριστείδη Στεργιάδη. Το 1908 είναι μέλος του κοινοτικού συμβουλίου του τόπου διαμονής του και συμμετέχει σε πολιτική συνεδρίαση στο Αργυρόκαστρο για τις εκλογές που προβλέπει το σύνταγμα της επανάστασης των Νεότουρκων. Αγωνίζεται για την απελευθέρωση της Ηπείρου και εξορίζεται στα Ιωάννινα. Η οικογενειακή του τραγωδία υποσκάπτει την υγεία του και πεθαίνει από πάθηση του στομάχου το 1920, σε ηλικία σαράντα τεσσάρων ετών. Εν ολίγοις και ο Βασιλειάδης, όπως ο Σαραντίδης, αναζητά μέσω των διοικητικών θέσεων και της πολιτικής την κοινωνική αναγνώριση. Δεν έχει ακαδημαϊκές σπουδές αλλά το εφελτήριο του είναι η προκοπή στο εμπόριο.

Η μυστική θυρίς είναι το νεανικό και μοναδικό του μυθιστόρημα, το οποίο ο τύπος της Ηπείρου χαρακτηρίζει ως «ἐξόχως τερπνόν καί ἐπαγωγόν καὶ ἄξιον πάσης συστάσεως [...] ἢ ὑπόθεσις αὐτοῦ καθαρὰ Ἑπειρωτικά ἦθη, ἢ δέ καθόλου ἐπεξεργασία αὐτῆς τεχνικὴ λίαν καὶ εὐστοχος» (Χ.Β.Χ. 1901). Στα 1904 εκδίδει το ημερολόγιο *Ἑπειρωτικός Ἀστήρ* (Κούγκουλος 2012: 104). Γράφει διηγήματα, αυτοβιογραφικά πεζογραφήματα και θέατρο. Συνδέεται με τους συντηρητικούς και υπέρμαχους της καθαρεύουσας πνευματικούς κύκλους της Κωνσταντινούπολης, ιδίως

με τη λογοτέχνη Κορνηλία Πρεβεζιάτου (Βασιλειάδης 1904: 23). Τον ενδιαφέρει επίσης το ζήτημα της σχέσης των δύο φύλων, παίρνοντας αυστηρά θέση κατά της χειραφέτησης των γυναικών, η λαογραφία, η ιστορία, η αρχαιολογία, η γεωγραφία και η ανάπτυξη της Ηπείρου, η φιλολογική έκδοση λογοτεχνικών έργων και η συλλογή δημοτικών τραγουδιών (Κούγκουλος 2012: 97 - σημ. 292).

Και τα δύο μυθιστορήματα τυπώνονται σε ελληνικά τυπογραφεία της Κωνσταντινούπολης (του Β. Φιλίππιδου / Κουρσούμ-Χαν αριθ. 3 και «Εμπορικό Τυπολιθογραφείο» στον Γαλατά / Πεμπτοπάζαρον, 27-29). Από τους παρατιθέμενους καταλόγους των συνδρομητών συνάγεται ότι το μυθιστόρημα του Σαραντίδη κυκλοφορεί, αποκλειστικά και μόνο σε ό,τι αφορά τις συνδρομές, σε 1082 αντίτυπα και το αντίστοιχο του Βασιλειάδη σε 657. Κατά βάση διακινούνται στην Κωνσταντινούπολη, τη μητρόπολη του ελληνισμού στην οθωμανική επικράτεια, και στην ευρύτερη ζώνη του γενέθλιου τόπου του συγγραφέα. Πολλοί συνδρομητές των *Θρακικῶν Σκηνῶν* κατάγονται από την Τυρολόη, τη Ραιδεστό και την Αδριανούπολη, ενώ της *Μυστικῆς θυρίδος* από τους οικισμούς του Πωγωνίου. Στην Αθήνα, τη λογοτεχνική καρδιά του ελληνικού κράτους, φτάνει μόνο το μυθιστόρημα του Σαραντίδη, προφανώς λόγω της φοιτητικής του σύνδεσης με την πόλη. Συνεπώς οι αναγνώστες-καταναλωτές των δύο λαϊκών μυθιστορημάτων ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με τους ανάλογους χώρους της αφηγηματικής δράσης, οι οποίοι επισημαίνονται με έμφαση στον τίτλο ή στον υπότιτλο: *Θρακικαί Σκηναί* = Ανατολική Θράκη και *ἡπειρωτικόν μυθιστόρημα ἢ σκηνή ἐν Ἰωαννίνοις* = Ἡπειρος. Σε πλήθος πεζογραφημάτων αυτής της περιόδου συναφείς γεωγραφικοί προσδιορισμοί στους τίτλους λειτουργούν αναγνωριστικά για τους υποψήφιους αναγνώστες (Γκότση 2004: 86-88) και διαμορφώνουν προαναγνωστικούς δεσμούς ανάμεσα στον συγγραφέα, το κείμενο και αυτούς, εδραιωμένους στην κοινή εμπειρία του τόπου.

Το «πρωτότυπον μυθιστορικόν εἰδύλλιον» του Σαραντίδη περιλαμβάνει ποιητικό μόντο για την ωφέλεια του μυθιστορήματος,¹⁰ αφιέρωση,¹¹ εξασέλιδο πρόλογο (*Τοῖς ἐντευζομένοις*) που υπογράφεται στις 10 Ιανουαρίου 1891 στην Αθήνα (σ. ζ' - ιβ') και *Ἱστοριογραφικαί σημειώσεις* (σ. 13-23), όπου κατά τα λεγόμενα του

¹⁰ «Εἶναι τό μυθιστόρημα ὠφέλιμον βιβλίον / »εἶναι δραμάτων κυκεῶν τοῦ κόσμου τό σχολεῖον.»

¹¹ «Τῇ πεφιλημένῃ μοι δυάδι Ἰωάννῃ Κεχαγιόγλου καί Ἐπαμινώνδᾳ (sic) Σαραντίδῃ ἀκραϊφνεστάτης ἀδελφικῆς ἀγάπης ἐλάχιστον δεῖγμα ἀνατίθημι. Ὁ συγγραφεύς.»

συγγραφέα επιχειρείται «μικράν περιγραφὴν καὶ ἱστοριογραφίαν τῶν μερῶν ἐν οἷς ἐξελίσσονται τὰ γεγονότα πρὸς ἀκριβεστέραν κατανόησιν τῆς μυθιστορίας» (σ. ιβ'), δηλαδή των πόλεων Τυρολόης, Ραιδεστού, Περίνθου-Ηράκλειας και Σηλυμβρίας, με την οποία βέβαια εντείνεται η αίσθηση της αληθοφάνειας. Από το εύρος των πληροφοριῶν προκύπτει το συμπέρασμα ὅτι η έρευνά του Σαραντίδη για την ιστοριογεωγραφική περιγραφή της επαρχίας Ραιδεστού είχε προχωρήσει αρκετά. Είθισται τέτοιου τύπου ιστοριογραφικές εισαγωγές να προτάσσονται σε ιστορικά μυθιστορήματα (Μαστροδημήτρης 1984: 21-23). ὡστόσο η αφήγηση των *Θρακικῶν Σκηνῶν* είναι ὡς ἐπὶ το πλείστον συγχρονική και ἐξάλλου τα παρεχόμενα στοιχεία δεν εστιάζουν τόσο στο ιστορικό παρελθόν, ὅσο στην παρούσα κατάσταση των πόλεων: πληθυσμός, εθνολογική σύσταση, δημόσια κτίρια, επαγγέλματα κατοίκων. Η κυρίως αφήγηση αναπτύσσεται σε δεκαεπτὰ ἐνοτήτες, ἀνίσης ἐκτασης, που καταλαμβάνουν 143 σελίδες. Οι τίτλοι των ἐνοτήτων είναι: *Ὁ κυνηγός, Ἡ συνάντησις, Τὸ πρῶτον πρὸς κακουργίαν βῆμα, Ὁ ἔρωσ τοῦ Περίνθου, Ἡ ἐπάνοδος, Τί ἀπέγεινεν ὁ Γεράσιμος, Ἡ Δολοφονία, Ἡ ἄδικος καταδίκη, Ἡ ἐν τῷ Ζηνδάν κάθειρξις, Ἡ ἀπόπειρα, Ἡ πρὸς ἀπαγωγὴν ἀποτυχία, Ὁ εἰλικρινὴς φίλος γίνεται γαμβρός, Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Στεφάνου, Ἡ ἤρεμος φωλέα, Ὁ ἀγαθὸς γαμβρός, Ἡ ἔκπληξις και Ὁ θρίαμβος τῆς ἀρετῆς.*

Ὁ πρόλογος συνιστᾶ ἓνα θεωρητικὸ κείμενο υπεράσπισης του μυθιστορήματος ὡς εἶδους σε μία περίοδο ὅπου «πάταγος και ἔτι ἐγείρεται μεταξύ τῶν ἠθικολόγων περὶ τῆς ἐκ τῶν μυθιστοριῶν βλάβης ἢ ὠφελείας τῶν νέων» (σ. ζ'). Πράγματι μόλις δύο χρόνια πριν την ἐκδοση των *Θρακικῶν Σκηνῶν* δημοσιεύεται η παρωχημένη λιβελογραφική κριτική του Ηλία Ζερβού Ιακωβάτου (1889· Σαχίνης 1992: 84-88· Βουτουρῆς 1997: 34-35). Ὁ Σαραντίδης μεταχειρίζεται εναλλακτικὰ και ὡς συνώνυμους τους ὅρους μυθιστορία και μυθιστόρημα. Διακρίνει τις δύο γνωστές ἀπὸ τα μέσα του 19^ο αἰῶνα στάσεις (Αγγέλου 1989: 148-165· Σαχίνης 1992: 60-84· Μουλλάς 2007: 105-126· Κασίνης 2008: 67-70): α) ὅσους «ὑποστηρίζουσιν ὡς ὠφέλιμον τὴν μυθιστοριογραφίαν» και β) ὅσους «κατηγοροῦσι τοὺς τὴν μυθιστορίαν ἐγκολπουμένους, ὡς κακόν τι δαιμόνιον ἐν ἑαυτοῖς παραλαμβάνοντας» (σ. ζ').

Διευκρινίζοντας ὅτι δεν αναφέρεται σε «χαμερπῆ ἀναγνώσματα κερδοσκοπῶν συγγραφέων» (σ. η'), παραθέτει ἠθικολογικά και γραμματολογικά επιχειρήματα υπέρ του μυθιστορήματος και το συγκρίνει με το δράμα, ἐφόσον και τα δύο στηρίζονται «ἐπὶ ἠθικῆς τινος και ὑψηλῆς ἰδέας» (σ. η'). Ειδικότερα, ἐμμένει στη διδακτική διάσταση του εἶδους για τους νέους και τις νέες και τονίζει ὅτι συνθέτει ἀρμονικὰ μια

σειρά από αντιθέσεις: «τόν γέλωτα μετά τῶν δακρύων, τό καλόν μετά του κακοῦ, τό ὑψηλόν μετά τοῦ χθαμαλοῦ, τό ὀλέθριον τῆς εἰμαρμένης μετά τοῦ σωτηρίου τῆς θείας προνοίας, τό ὠραῖον μετά τοῦ ποταποῦ καί ἀσχήμου» (σ. ι'). Ο νεαρός μυθιστοριογράφος είναι ενήμερος για τις εξελίξεις και τις μεταφράσεις του γαλλικού μυθιστορήματος και σημειώνει την αναγκαιότητα της συγγραφής «πρωτοτύπων καί συμφώνων τῆ ἡμετέρα κοινωνία ἔργων», ὅπως ακριβῶς το δικό του εγχείρημα, τα οποία «σύν τῶ χρόνῳ προϊόντι» μπορούν να φτάσουν στο ὕψος της «φιλολογίας τῶν ἐξευγενισμένων καί ὑγιαινουσῶν κατά τό φρόνημα κοινωνιῶν» (σ. ια'). Ακόμη, κατηγορεῖ τους δεινούς επικριτές που «λάβρου» ψάχνουν ελαττώματα στο «ἔργον ἐκάστου» (σ. ια'), ἔμμεσα αναγνωρίζει ενδεχόμενες ατέλειες στο πρωτόλειό του και αιτεῖται «τῆς ἐπεικοῦς τῶν ἀρμοδίων [...] κρίσεως» (σ. ιβ').

Ἡ μυστική θυρίς του Λεωνίδα Μ. Βασιλειάδου ξεκινά με την καθιερωμένη αφιέρωση¹² και χωρίζεται σε τρία μέρη που αντιστοιχούν στη διαδοχή των σκηνικών χώρων: Ιωάννινα (Α'), Κωνσταντινούπολη (Β') και πάλι Ιωάννινα (Γ'). Το πρώτο μέρος συγκροτεῖται από δέκα ἀτίτλα αλλά αριθμημένα με το ελληνικό σύστημα ἀρίθμησης κεφάλαια, το δεύτερο από οκτώ και το τρίτο, που είναι το πιο σύντομο, από πέντε. Τα τρία μέρη καταλαμβάνουν συνολικά 210 σελίδες. Ο μυθιστορηματικός χώρος και στα δύο ἔργα είναι πολυεθνικός και επικεντρώνεται στις εστίες του ελληνισμού της Ανατολῆς, ὅπως απαιτεῖ γενικότερα το λαϊκό μυθιστόρημα του 19ου αἰώνα (Tonnet 2004: 167· Μουλλάς 2007: 153).

Κύριος τόπος της δράσης είναι μια πόλη της οθωμανικῆς περιφέρειας: η Ραιδεστός στον Σαραντίδη και τα Ιωάννινα στον Βασιλειάδη. Η Ραιδεστός του ὕστερου 19ου αἰώνα σκιαγραφεῖται ἀδρά με ελάχιστες μνείες τοπωνυμίων: εκκλησία της Παναγίας Φανερωμένης, δυτική παραλία, συνοικία της Μητροπόλεως, Βαλούκ ή Βαλήκ Παζάρ και συνοικία Κούρναλη (για τα τοπωνύμια: Βακαλόπουλος 1993: 492· Μαυρίδης 2003: 35, 96, 99, 111· Bayraktar 2011: 64, 65, 67, 150). Αντιθέτως, τα Ιωάννινα αποτυπώνονται λεπτομερειακά, καθὼς ἕνας σημαντικός ἀριθμός λυρικών περιγραφῶν και τοπωνυμίων προσδιορίζει επακριβῶς το στίγμα τους: Ζωσιμαία Σχολή, Λυκόστομο, Ἅγιος Νικόλαος εἰς Κοπάνους, συνοικία Ἁγίου Γεωργίου, συνοικία Γάλατα, Μπιζδούν, Ὀρφανοτροφεῖο Γεωργίου Σταύρου, Αρχιμανδρεῖο,

---

¹² «Τῆ προσφιλεῖ καί περισπουδάστῳ μοι δυάδι Μιχαλάκη καί Σεργίῳ Τζιοιωαννοπούλοις ἰδιαζούσης ὑπολήψεως τεκμήριον ἀνατίθημι. Λεωνίδας Μ. Βασιλειάδης».

Μιλέτ Μπαξέ, Καραβατιά, συνοικία Πλάτανος, Παζάρι, λίμνη, Ντραμπάτοβα, νησί, συνοικία Καμάραις, προκουαία λίμνης, Μώλος (για τα τοπωνύμια: Κουλίδας 2010: 113, 373-376, 366, 191, 149, 103-104, 178-179, 198-200, 188, 100, 218-219, 230, 132, 274, 149, 105). Επιπλέον, η πλοκή και στις δύο περιπτώσεις επεκτείνεται και στην Κωνσταντινούπολη, αφού οι βασικοί ήρωες διαμένουν για ένα διάστημα στην Πόλη των πόλεων. Ο κειμενικός χώρος των *Θρακικῶν Σκηναῶν* απλώνεται και στα ελληνικά κέντρα της Θράκης και των Βαλκανίων: Τυρολόη, Ηράκλεια, Σηλυμβρία, Διδυμότειχο, Αδριανούπολη, Βάρνα, Βουκουρέστι, Βραΐλα, Γαλάτσι, Οδησσός (χάρτης 1). Από την άλλη, η αφήγηση της *Μυστικῆς θυρίδος* περιορίζεται στο δίπολο Ιωάννινα / Κωνσταντινούπολη –με την προσθήκη τεσσάρων μόνων απλών παραπομπών σε τόπους της Ηπείρου (Ζαγόρι, Ζαροβίνα, Χάνι Δελβινακίου, Άγιοι Σαράντα)– (χάρτης 2), προσφέροντας όμως αναλυτικές περιγραφές των δύο μεγάλων πόλεων.

Κοινός παρανομαστής των εν λόγω μυθιστορημάτων είναι μία ρομαντικής προέλευσης ιστορία αγάπης που εκτυλίσσεται στην ιδιαίτερη πατρίδα των συγγραφέων (Τυρολή / Ραιδεστός – Ιωάννινα). Δύο ταξικά αταίριαστοι νέοι, ένα πλούσιο αγόρι της υψηλής κοινωνίας και ένα πτωχό πλην τίμιο και όμορφο κορίτσι, ερωτεύονται σφόδρα, υπερπηδούν πλήθος απίθανων εμποδίων και ο έρωτάς τους καταλήγει σε αίσιο τέλος, στο γάμο. Ο καμβάς της υπόθεσης εναρμονίζεται με τα θεματικά πρότυπα του λαϊκού μυθιστορήματος: ερωτικές δυσκολίες, προσωρινός αποχωρισμός, γάμος, θάνατος, βία, εγκληματίες, δολοφονίες, αυτοκτονίες, φυλάκιση ως δοκιμασία του ήρωα, ένοχα μυστικά, αφάνταστες ταλαιπωρίες, αδιανόητες συμπτώσεις, αδιάκοπες μετακινήσεις, μανιχαϊστική σύλληψη του κόσμου, αρχαιοπρεπή ονόματα των προσώπων, κοσμοπολιτισμός (Tonnet 1997: 177· Μουλλάς 1998: 123 και 2007: 135 - σημ. 17, 140, 150, 151-152, 177, 183-184). Οι *Θρακικαί Σκηναί* και *Η μυστική θυρίς* εντάσσονται στη δεύτερη ή αστική περίοδο του ευρωπαϊκού λαϊκού μυθιστορήματος (τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα), όπου δεν αμφισβητείται η υφιστάμενη κοινωνική τάξη και στο προσκήνιο έρχεται «ο κοινός άνθρωπος», ο «αθώος» αστός «που υπερνικά τους εχθρούς του» από τον υπόκοσμο (Eco 1988: 101, 112, 135-136). Ιδίως, ο πρωτοετής φοιτητής Σαραντίδης φαίνεται να αντλεί ιδέες από τα *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως* (1868) του Χριστόφορου Σαμαρτσίδα (Tonnet 2009). Η πρωταγωνίστρια των *Θρακικῶν Σκηναῶν* Ιάνθη έχει το ίδιο όνομα με μία ηρώίδα του Σαμαρτσίδα ενώ ο κακός, όπως ο Θεοφύλακτος / Τρυπάνης, αλλάζει ταυτότητες, προσχωρεί στην ανώτερη κοινωνική

ομάδα, έχει διπλή ζωή, είναι αρχηγός σπείρας, διαπράττει εγκλήματα και ενοχοποιεί χρηστούς πολίτες.

Εντούτοις, τα μυθιστορήματα των Σαραντίδη και Βασιλειάδη διαφοροποιούνται μερικώς από το λαϊκό μυθιστόρημα ως προς τον άξονα της θεματικής σε ορισμένα σημεία: α. Το κεντρικό σκηνικό δεν είναι μια πρωτεύουσα-λαβύρινθος (Βαρελάς χ.χ.: Tonnet 2004: 165), παρά μια μικρή πόλη της οθωμανικής περιφέρειας που συμπίπτει με τη γενέτειρα των συγγραφέων. β. Προβάλλουν ως κυρίαρχο ζήτημα την επιτυχή υπέρβαση των ταξικών ορίων από τους ερωτευμένους, παρά τα προσκόμματα των γονέων τους, παρότι οι διαταξικοί ερωτικοί δεσμοί σπανίζουν στο λαϊκό μυθιστόρημα (Μουλλάς 2007: 153, 180) - ανάλογη ενδιαφέρουσα περίπτωση είναι *Η Αίματωμένη Λίμνη* (1853) του Πάνου Ηλιόπουλου, όπου συμπτωματικά και πάλι η ταπεινής καταγωγής κοπέλα ονομάζεται Ιάνθη· όμως τελικά πεθαίνει και δεν ενώνεται με τον καλό της (Σαχίνης 1992: 147-152). γ. Η ελληνική αστική τάξη, που έχει καταλυτικό ρόλο στα δρώμενα, δεν είναι η κεφαλαιοκρατική και συχνά δολοπλόκος υψηλή κοινωνία της οθωμανικής αυτοκρατορίας (Μουλλάς 2007: 194-195· Tonnet 2010: 561-562, 567· Τσαπανίδου 2012: 324-325, 399-400, 404-405, 443-444, 501-504, 524-525), αλλά μία επαρχιώτικη αστική τάξη κτηματιών και εμποροτραπεζιτών με γιους σπουδαστές και τελειόφοιτους μαθητές και μορφωμένες συζύγους και κόρες.

Οι επαρχιώτες αστοί εκπροσωπούν τις δυνάμεις του καλού. Περιβάλλονται από γιατρούς, φαρμακοποιούς, μικρεμπόρους, καταστηματάρχες, μοναχούς, κουρείς, ράφτες, μοδίστρες και φτωχοκόριτσα. Έχουν βέβαια διασυνδέσεις με την πλουτοκρατία της Κωνσταντινούπολης· διατηρώντας ωστόσο τον αξιακό κώδικα και την ηθική του λαού της υπαίθρου προσπαθούν να αναρριχηθούν με έντιμα μέσα και πίστη στα χριστιανικά ιδεώδη. Άλλωστε στην ίδια κοινωνική θέση βρίσκονται και οι επαρχιώτες δημιουργοί αυτών των ηρώων και ασπάζονται τα ίδια ιδεολογήματα. Το κακό αντιπροσωπεύεται από Έλληνες παρίες: ορφανά χαμίνια / «άγυιων υιοί», που με την πάροδο του χρόνου μετατρέπονται σε «άνθρωπόμορφα τέρατα», πρόστυχοι μάγειρες, συμμορίες κακοποιών, πόρνες, μέθυσοι, βαρκάρηδες, υπηρετικό προσωπικό.

Στο μυθιστόρημα *Θρακικαί Σκηναί* ο Στέφανος από την Τυρολόη, γιος του πλούσιου κτηματία Λυσιμάχου και μεγαλωμένος στο σπίτι του Σιορ Αλέξανδρου στη Ραιδεστό, αφού σώζει από ληστές την οικογένεια του γέροντα Κωνσταντινουπολίτη Ανδρέα Περπίνη, γνωρίζει στην Ηράκλεια την πανέμορφη αλλά κοινωνικά κατώτερη του Ιάνθη και την ερωτεύεται αμέσως. Τον έρωτά του αντιμάχονται ο πατέρας του,

ένας αντίζηλος, ο Αναστάσιος Περπίνης –γιος του διασωθέντος γέροντα που δεν γνωρίζει όμως την ταυτότητα του Στέφανου– και κυρίως ο Γεράσιμος, το ψυχοπαίδι του Σιορ Αλέξανδρου που είναι εγκληματική φύση. Ο Γεράσιμος περιηγείται σε μία σειρά από θρακικές και βαλκανικές πόλεις ξεγελώντας αθώα κορίτσια και δολοφονώντας πολλούς έντιμους πολίτες προκειμένου να εξυπηρετήσει τους σκοτεινούς σκοπούς του. Επιστρέφει στη Ραιδεστό, συνεταιρίζεται με τον Περπίνη, που τυφλώνεται από τον έρωτά του για την Ιάνθη, και συκοφαντούν τον Στέφανο για τον φόνο του γιου του Σιορ Αλέξανδρου, τον οποίο πράττουν οι ίδιοι. Ο Στέφανος οδηγείται άδικα στην τρομακτική σπηλαιώδη φυλακή του Ζηνδάν στο Διδυμότειχο.¹³ Η συμμορία του Γεράσιμου βάζει φωτιά στο σπίτι της Ιάνθης, η κόρη διασώζεται από έναν ράφτη και καταφεύγει στο σπίτι του, στη Σηλυμβρία. Ο Στέφανος απελευθερώνεται από τη φυλακή και ανέρχεται «εις τήν θέσιν τῆς ὑποδιερμηνείας τοῦ Σερασκεράτου Κωνσταντινουπόλεως» (σ. 124). Η Ιάνθη σχεδιάζει να αυτοκτονήσει, για να μην υποκύψει στις ερωτικές επιθυμίες του σωτήρα της, και τρελαίνεται από τον πόνο του αποχωρισμού από τον αγαπημένο της. Στο τέλος θριαμβεύει η αρετή. Ο Στέφανος συλλαμβάνει τον κακούργο Γεράσιμο με τη βοήθεια του μετανιωμένου Περπίνη και αποκαθίσταται στα μάτια των συντοπιτών του. Η Ιάνθη μόλις τον συναντά γιατρεύεται και παντρεύονται όταν το δικαστήριο καταδικάζει σε θάνατο τον υπαίτιο των δεινών τους. Σύμφωνα με ισχυρές ενδοκειμενικές ενδείξεις, η υπόθεση τοποθετείται κατά την εικοσαετία 1860-1880.¹⁴

Στο μυθιστόρημα *Ἡ μυστική θυρίς* δύο νέοι από τα Γιάννινα, ο Αιμίλιος, γιος του ευκατάστατου Ευγενίου Αστέρη και μαθητής της Ζωσιμαίας Σχολής στην τελευταία τάξη, και η Αγγελική, ορφανή από πατέρα, φτωχή ράφτρα και απόφοιτος του Παρθεναγωγείου, ανταμώνουν τυχαία την Πρωτομαγιά και εντυπωσιάζονται ο ένας από τον άλλον. Συναντιούνται με τη μεσολάβηση του Θωμά, που είναι μάγισσας

---

¹³ Το «Ζηνδάν (έσώγειος φυλακή) τοῦ Διδυμοτείχου, τό ὁποῖον ἦτο προσδιωρισμένον διά τούς μεγάλους κακούργους» (σ. 104) είναι μια βαθιά λαξευμένη δεξαμενή πίσω από τον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Αθανασίου, η οποία κατά τα ύστερα οθωμανικά χρόνια λειτουργεί ως κάτεργο για τους εχθρούς της Υψηλής Πύλης (Γουρίδης 2006: 74, 100). Το τοπωνύμιο είναι τουρκικό: zindân = σκοτεινή και στενόχωρη φυλακή.

¹⁴ Αναφέρονται: α. μία «ἐπέτειος τῆς εἰς τὸν Θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ περικλεοῦς Σουλτάνου Μετζήτ» (σ. 57), δηλαδή του Αμπτούλ Μετζίτ του Α' (Abdülmecid I), ο οποίος εξουσιάζει την περίοδο 1839-1861, β. το διάστημα παραμονής του δολοφόνου Γεράσιμου σε κάθε πόλη, γ. τα έτη φυλάκισης του Στέφανου και δ. ο «Χουσεῖν Πασᾶς βαλῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως» (σ. 123), ο οποίος ταυτίζεται με τον Hüseyin Cemil Paşa, νομάρχη της Αδριανούπολης το 1878 (Peremeci 1939: 340).

στην οικία του Αιμίλιου, «ἐκ φύσεως θηλυμανής» (σ. 99) και οπλοφόρος παλληκαράς, «μαντῖδος, ὡς λέγουσιν ἐν Ἰωαννίνοις» (σ. 38). Οι ερωτευμένοι ανταλλάσσουν ὄρκους αγάπης και υπόσχονται να παντρευτούν. Για τις κρυφές συνεννοήσεις τους χρησιμοποιούν μία «θυρίδα μυστικήν» στον κήπο του σπιτιού της Αγγελικής σημειώνοντας μια γραμμή με κιμωλία. Ο Αιμίλιος αναγκάζεται να αναχωρήσει για την Κωνσταντινούπολη, λόγω νευρασθένειας της μητέρας του, και τον ακολουθεί η υπόλοιπη οικογένεια. Ο ύπουλος Θωμάς αρχικά βοηθά τον Αιμίλιο να κρατήσει επαφή με την Αγγελική αλλά ύστερα τον προδίδει. Δεν της παραδίδει τις επιστολές του, διότι κι εκείνος την ποθεί ερωτικά και μηχανεύεται να την κάνει δική του. Στην Κωνσταντινούπολη ο πατέρας του Αιμίλιου θέλει να τον παντρέψει με μία ομογενή, κόρη πλούσιας οικογένειας, με την οποία συνδέεται φιλικά. Αν και το συνοικέσιο προχωρά, ο ήρωας αρνείται πεισματικά και απειλεί ότι θα σκοτωθεί. Ο Θωμάς κατά θεία δίκη δολοφονείται από μία γυναίκα που την παραπλανά με υποσχέσεις γάμου και που αμέσως μετά αυτοκτονεί, ενώ το κορίτσι της Κωνσταντινούπολης πεθαίνει αιφνιδίως. Ο Ευγένιος Αστέρης επιτέλους κάμπτεται κι έπειτα από ένδεκα ολόκληρους μήνες ο Αιμίλιος επιστρέφει στα Ιωάννινα για να παντρευτεί την Αγγελική.

Κατά την κατηγοριοποίηση των ελληνικών λαϊκών μυθιστορημάτων του 19^{ου} αιώνα από τον Μουλλά (1998: 161, 167 και 2007: 164-165), μετά το 1880 εμφανίζονται πεζογραφήματα με τοπικό χρώμα που συμπλέκουν ρομαντικά με ηθογραφικά στοιχεία, εφόσον η παραλογοτεχνία επηρεάζεται από την πορεία της λογοτεχνίας. Ακριβώς σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν τα μυθιστορήματα των Σαραντίδη και Βασιλειάδη. Δημοσιεύονται στην τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα και παρά τον λαϊκό προσανατολισμό τους και το ρομαντικό τους υπόστρωμα, εγκοιλώνονται τις καινούργιες –για την εποχή τους– ηθογραφικές κατευθύνσεις.

Από την τεχνική του λαϊκού μυθιστορήματος προέρχονται ο χωρισμός σε κεφάλαια-σκηνές με σχετική αυτοτέλεια και τα σχόλια-οδηγίες του παντογνώστη αφηγητή (Tonnet 2004: 165-166· Μουλλάς 2007: 73, 76). Ο αφηγητής, κατεξοχήν στο *Θρακικαί Σκηναί*, διαρκώς απευθύνεται στον εξωδιηγητικό αποδέκτη της αφήγησης και επιτελεί επικοινωνιακή λειτουργία, ανοίγοντας διάλογο μαζί του, οργανωτική λειτουργία, επισημαίνοντας με μετα-αφηγηματικό λόγο τις εσωτερικές σχέσεις του κειμένου, και ιδεολογική λειτουργία, παρεμβαίνοντας απέναντι στην ιστορία και σχολιάζοντας με διδακτικό τόνο τη συμπεριφορά των ηρώων και των αντιηρώων (Genette 2007: 331-333, 336-339). Π.χ. ο αφηγητής του

Σαραντίδη κολακεύει τον αναγνώστη-αποδέκτη και του υποδεικνύει την αλλαγή σκηνικής δράσης: «Ἐπανέλθομεν (sic) καὶ πάλιν, φίλοι ἀναγνώσται, εἰς τό χαμερπές ἐκεῖνο τῶν ληστῶν καταγώγειον, εἰς τό κρύφιον ἐκεῖνο τῆς κυρᾶς Τριανταφυλλένιας οἴκημα» (σ. 107) ἢ αναρωτιέται γιατί ο Ὑψιστος Κύριος δεν καθαρίζει τον μικρό τούτο πλανήτη από τους κακούργους και κατόπιν απαντά ο ίδιος πως η ύπαρξη της μοχθηρίας βοηθά τη «διάκρισιν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας» (σ. 143). Αναλόγως ο αφηγητής του Βασιλειάδη επαναφέρει στη μνήμη του αναγνώστη τα τεκταινόμενα: «Ὑποκριθεῖς, ὡς εἶπομεν, ἀδιαθεσίαν ὁ Αἰμίλιος» (σ. 100) ἢ εκφράζει την ευαρέσκειά του για την κατάληξη των γεγονότων: «Ὁ ἀθετήσας τόν ὄρκον του [Θωμάς] ὑπέστη σκληρόν θάνατον! καὶ ἡ δολοφόνος ὡσαύτως !!!» (σ. 203).

Παράλληλα, ακολουθούν τις ηθογραφικές επιταγές (Βουτουρής 1995: 260): α) της εγγραφής της αφήγησης στο παρόν και σε χώρους οικείους για τον συγγραφέα και τους μυθοπλαστικούς χαρακτήρες (γενέθλιος τόπος), β) της απεικόνισης των ηθών και της εθιμικής συμπεριφοράς [π.χ. η διαβίωση των θεοσεβούμενων βοσκών, των «ἀγαθῶν τῶν ἐξοχῶν ἠγεμόνων» (σ. 26) στον Σαραντίδη και τα γλέντια στα χάνια και στη λίμνη των Ιωαννίνων στον Βασιλειάδη (σ. 104-112)] και γ) της σκηνοθετημένης αληθοφάνειας με τη χρήση διαλόγων σε ιδιοματική δημοτική γλώσσα. Ελλείπει η ολοκληρωμένη αποτύπωση χαρακτηριστικών ανθρώπινων τύπων. Η γλώσσα της αφήγησης είναι η καθαρεύουσα, αλλά τα μη μορφωμένα πρόσωπα μιλούν σε θρακιώτικο ἢ ηπειρώτικο αντίστοιχα ἰδίωμα. Στο *Θρακικαὶ Σκηναί* ἓνα υποκείμενο του υπόκοσμου διατάζει «- Ἄνοιξε βρέ παληόπαιδο τὴν γύσβα,¹⁵ μή στέκεσαι ἔτσι σᾶν χάχας, εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς πρὸς τόν ἀγυιόπαιδα» (σ. 94). Στο *Ἡ μυστικὴ θυρίς* ἡ μητέρα της Αγγελικῆς λέει «θά πάνω στήν ἄλλην τὴν κάμαρη νά τελέσω κάπιο φουστανάκι, τό χαλεύουν»¹⁶ (σ. 22).

Μολονότι τα δύο μυθιστορήματα διαδραματίζονται εντός του οθωμανικού κράτους, σχεδόν αγνοούν τον μουσουλμανικό πληθυσμό και την περιρρέουσα τουρκική ατμόσφαιρα. Γενικά στο λαϊκό μυθιστόρημα που εκτυλίσσεται στην Κωνσταντινούπολη παρακάμπτεται το κυρίαρχο τουρκικό στοιχείο (Tonnet 2009: 257-258 και 2010: 561) ἢ στις σπάνιες περιπτώσεις ὅπου πρωταγωνιστοῦν Τούρκοι, ο ελληνισμός υπερέχει κατάδηλα σε ἦθος (Κωστακιώτης 2016). Ο Σαραντίδης και ο

¹⁵ Γύσβα = γίσβα = (σλαβ.) σπήλαιο, υπόγειο (Πετρόπουλος 1940-41: 213).

¹⁶ Η ηπειρώτικη λέξη, ὅπως κι ἄλλες, ερμηνεύεται σε υποσημείωση του βιβλίου. Χαλεύου = γυρεύω, ψάχνω (Κοσμάς 1997: 123).

Βασιλειάδης στήνουν τις ιστορίες τους στην οθωμανική επικράτεια ερήμην των Οθωμανών. Οι Έλληνες της Παιδεστού και των Ιωαννίνων μοιάζουν να αδιαφορούν επιδεικτικά για την τουρκική διοίκηση και τους Τούρκους συμπολίτες τους. Προφανώς μία αιτία είναι και η αποφυγή της λογοκρισίας, δεδομένου ότι για την έκδοση βιβλίων στην οθωμανική αυτοκρατορία απαιτείται άδεια από τις αρχές.

Οι λιγοστές αναφορές των *Θρακικῶν Σκηναῶν* στον τουρκικό περίγυρο σχετίζονται με την εκτίμηση που δείχνουν Τούρκοι και Χριστιανοί στον πατέρα του Στέφανου Λυσίμαχο αποκαλώντας τον «Ἀγιά (sic) Σιμάχ» (σ. 29), τον εορτασμό στη Παιδεστό για την επέτειο της ανάρρησης στον θρόνο του Αμπτούλ Μετζίτ (σ. 57), τους ταξικά κατώτερους Τούρκους πυροσβέστες που φωνάζουν με τρομερή φωνή «γιαγκίν βαρ» (σ. 57, 113),¹⁷ την ανατολίτικη συνήθεια του ναργιλέ που υιοθετούν και οι Έλληνες (σ. 68), τουρκικά τοπωνύμια, τουρκικές λέξεις οι οποίες ενσωματώνονται στην καθημερινή ομιλία των Ελλήνων –όπως η λέξη «φυστικάκι» από το *fistik* που στην αργκό σημαίνει ωραία κοπέλα– (σ. 80, 131), το «Τουρκικὸν ἔθιμον» (σ. 87) του χτυπήματος της ράβδου από τον νυχτοφύλακα και σποραδικά με κάποιους αξιωματούχους. Ο σουλτάνος και οι βαθμοφόροι Τούρκοι, όπως και σε άλλα μυθιστορήματα οθωμανικής σκηνογραφίας (Tonnet 1992: 14-17 και 1997: 174 και 2004: 169 και 2010: 568), λογίζονται προασπιστές του νόμου και της δικαιοσύνης. Οι χαρακτηρισμοί τους είναι εύγλωττοι: «ὁ γενναιόδωρος Σουλτάνος» (σ. 120), ο «φύσει καλοκάγαθος» ανακριτής (σ. 122), ο «Πασᾶς τῆς Ἀδριανουπόλεως» που «ἀγαπᾷ πολύ τὰ γράμματα» και είναι «περιβόητος διὰ τὰς ἀγαθοεργίας του» (σ. 123). Στη *Μυστική θυρίδα*, όπου δεν παρασιωπείται η εβραϊκή κοινότητα των Ιωαννίνων (σ. 18, 47, 65, 87, 105), μοναδική ένδειξη είναι η επαναλαμβανόμενη μέτρηση της ώρας με την τουρκική μέθοδο («τουρκιστί»).

Τα μυθιστορήματα του Σαραντίδη και του Βασιλειάδη αναπαριστούν, με φόντο την ερωτική πλοκή, τον τρόπο ζωής της ελληνικής αστικής κοινωνίας των επαρχιών της οθωμανικής αυτοκρατορίας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Οι *Θρακικαί Σκηναί* είναι γεμάτες από περιγραφές πολυτελών οικιών με περιποιημένους κήπους, δωματίων με πλούσια χαλιά και εξοχικών κατοικιών. Στα σπίτια υπάρχει πολυάριθμο υπηρετικό προσωπικό, τα αφεντικά έχουν γραμματείες, οι νοικοκυρές προσφέρουν απλόχερα φαγητό «ἀντάξιον τῆς Παιδεστηνῆς μαγειρικής» (σ. 36), τα παιδιά παίζουν αστικά

---

¹⁷ Η τουρκική φράση *yangin var* = υπάρχει φωτιά αποδίδεται στο κείμενο με ελληνικούς πλάγιους χαρακτήρες και μένει αμετάφραστη.

παιχνίδια στους κήπους, όπως «τὸν δίσκον» (σ. 53), και οι κυρίες φοράνε τα πολύτιμα κοσμήματά τους στην εκκλησία. Οι ήρωες διαβάζουν «κατὰ τάς ἀναπαύσεις» ψυχαγωγικά αναγνώσματα (σ. 65), επαίρονται ότι δεν είναι «ἀπό πρόστυχο σόγι» (σ. 129) –ακόμη κι αν έχουν ξεπέσει– και λαμβάνουν καλή εκπαίδευση, καθώς η παιδεία θεωρείται σημαντικό διαβατήριο για τον κόσμο του εμπορίου, αλλά δεν έχουν ιδιαίτερες ανησυχίες για ακαδημαϊκές σπουδές, αφού αυτές δεν επιφέρουν την επιθυμητή κερδοφορία. Οι γονεείς συμβουλεύουν: «- Αἴ λοιπόν παιδιά μου σεῖς τώρα ἐμάθατε ἄρκετά γράμματα λοιπόν πρέπει νά φανῆτε καί εἰς ἡμᾶς χρήσιμοι» (σ. 86). Το κυνήγι του χρήματος σε συνδυασμό με την απαρέγκλιτη τήρηση της χριστιανικής ηθικής, όπου καταδικάζεται η λοξοδρόμηση προς το κακό και δεν επιτρέπονται τα προγαμιαία παραστρατήματα, αποδίδει την ιδεολογία της ανερχόμενης επαρχιακής αστικής τάξης της Θράκης στα τέλη της οθωμανικής περιόδου.

Και στη *Μυστική Θυρίδα* απαντώνται παρόμοιες περιγραφές επιδεικτικού αστικού πλούτου: «Ὁ οἶκος τοῦ Ἀστέρη ἦτο μεγαλοπρεπής καί ὠραῖος· εὐρίσκετο δέ εἰς τήν μεγάλην συνοικίαν τῶν ἀρχοντικῶν. Ἀπετελεῖτο ἀπό πολλά δωμάτια, ἐξ ὧν τρία καί τό μέγα τῆς ὑποδοχῆς σαλόνι ἦσαν ἐπί τό εὐρωπαϊκώτερον διεσκευασμένα» (σ. 27). Ο Ἀστέρης παραινεί τον γιό του: «πρέπει να μεταβῆς εἰς Ἀθήνας χάριν σπουδῶν εἰς τό Πανεπιστήμιον» (σ. 97). Εκείνος όμως επιλέγει την επιχειρηματική σταδιοδρομία και αποστρέφεται τους επιστήμονες: «θέλω ὀριστικῶς νά ζήσω ὡς ἔμπορος καί ὄχι ὡς καπελαδούρα μέ ἀξιώσεις» (σ. 143). Μόνο που στο μυθιστόρημα του Βασιλειάδη υπερτονίζονται και οι αξίες του μεταγενέστερα ονομαζόμενου Ηπειρωτισμού –της προσκόλλησης στην ιδιαίτερη πατρίδα, της αγάπης στα γράμματα, της αγαθοεργίας και της οικογενειακής τιμής– που αποτελεί τοπική έκφραση του ελληνισμού και συνεκτική ουσία της ιδεολογίας της ηπειρώτικης αστικής τάξης τα χρόνια αυτά (Βασιλειάδης 1904· Αудиός 1993: 51-53, 111-112· Skoulidas 2011). Ο Αμιίλιος υπενθυμίζει εμφατικά στον πατέρα του: «Ὁ ἐκπατρισμός εἶνε ἀθέτησις σοβαρωτάτου καθήκοντος διά τόν Ἠπειρώτην» (σ. 96) και ο Θωμάς αναφωνεί: «Κάλλια μούτσιος [= υπηρέτης ξενοδοχείου] και ἴστά Γιάννινα παρά ἀφέντης ἄλλου» (σ. 99).

Κλείνοντας την αναγκαστικά κάπως περιγραφική παρουσίαση των μυθιστορημάτων *Θρακικάί Σκηναί* του Σαράντου Ι. Σαραντίδου και *Ἡ μυστική θυρίς* του Λεωνίδα Μ. Βασιλειάδου, λόγω της πρώτης ανακοίνωσής τους, θα θέλαμε να επισημάνουμε πως η έρευνα του ελληνικού λαϊκού μυθιστορήματος του 19^{ου} αιώνα είναι ακόμη ανοιχτή και ιδίως η μελέτη των λαϊκών μυθιστορημάτων της τελευταίας

εικοσαετίας του 19^{ου} αιώνα υπόσχεται να φέρει στην επιφάνεια ενδιαφέρουσες συγκλίσεις της παραλογοτεχνικής πεζογραφίας με την πεζογραφία του λογοτεχνικού κανόνα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Βασιλειάδης, Λ. Μ. 1900. *Η μυστική θυρίς. Πρωτότυπον ήπειρωτικών μυθιστόρημα. Ἡ σκηνή ἐν Ἰωαννίνοις*. Ἀδεία τοῦ Αὐτοκρ. Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὑπ' ἀριθμὸν 182 καὶ ἡμερομηνίαν 20 Ἰουλίου 1900. Ἐν Κωνσταντινουπόλει: Ἐκ τοῦ «Ἐμπορικοῦ Τυπολιθογραφείου» (Ἐν Γαλατᾷ, Πемптоπαζάρω, 27-29).
- Σαραντίδης, Σ. Ι. 1891. *Θρακικαὶ Σκηναί. Μυθιστορικὸν εἰδύλλιον πρωτότυπον*. Ἐκδίδεται ἀδεία τοῦ Ὑπουργ. τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ὑπὸ Σαράντου Ι. Σαραντίδου Φοιτητοῦ τῆς Ἰατρικῆς. Ἐν Κωνσταντινουπόλει: Τύποις Β. Φιλιππίδου Κουρσούμ-Χαν ἀριθ. 3.

***

- Αγγέλου, Α. 1989. Το *ρομάντζο* του νεοελληνικού μυθιστορήματος. Στο Γ. Παλαιολόγος, *Ο Πολυπαθής*. Εισαγωγή. Αθήνα: Ερμής: 13-176.
- Annuaire Oriental LTD (επιμ.) 1912. *Annuaire Oriental. Commerce, Industrie, Administration, Magistrature de L' Empire Ottoman. 32e année 1912*. Constantinople: L. Mourkidès.
- _____ 1913. *Annuaire Oriental. Commerce, Industrie, Administration, Magistrature de L'Orient. 33e année 1913*. Constantinople: F. Walla.
- Αυδίκος, Ε. Γ. 1993. *Η ταυτότητα της περιφέρειας στο μεσοπόλεμο. Το παράδειγμα της Ηπείρου*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Βακαλόπουλος, Κ. Α. 1993. *Ιστορία του Βόρειου Ελληνισμού. Θράκη*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Βαρελάς, Λ. χ.χ. *Η εικόνα του άστεως σε Ελληνικά απόκρυφα μυθιστορήματα του 19ου αιώνα*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://openlit.teimes.gr/city/varelas.htm> (τελευταία πρόσβαση 14/07/2016).
- Βασιλειάδης, Λ. Μ. 1904. Πρώται λέξεις. *Ηπειρωτικός Αστήρ. Ημερολόγιον Εικονογραφημένον του βισέκτου έτους 1904*: 13-26.

- Bayraktar, H. 2011. *XIX. Yüzyilin ortalarında Tekirdağ Kazası* [Ο Καζάς της Ραιδεστού στα μέσα του 19ου αιώνα]. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Sosyal Bilimler Enstitüsü – Tarih Anabilim Dalı – Trakya Üniversitesi.
- Βλάχος, Κ. Π. 2006. Λεωνίδα Μ. Βασιλειάδης, Στο Λ. Μ. Βασιλειάδης, *Οι Γύφτοι της Ηπείρου (Η τελευταία θέλησις του Ζήση)*. Ιωάννινα: Έκδοσις Ιεράς Μονής Ελεούσης Νήσου, 13-15.
- Βουτουρής, Π. 1995. *Ως εις καθρέπτην ... Προτάσεις και υποθέσεις για την ελληνική πεζογραφία του 19ου αιώνα*. Αθήνα: Νεφέλη.
- _____ 1997. Ο Ιωάννης Σ. Ζερβός και το απόκρυφο μυθιστόρημα. Eugène Sue και Émile Zola. *Αντί* 641 (1 Αυγούστου): 32-40.
- Γεωργούλης, Σ. 2004. Αφιέρωμα στην κοινοβουλευτική Θράκη για τα 84 χρόνια συμμετοχής των Θρακών στο ελληνικό κοινοβούλιο. *Θρακικά* 14 [σειρά δεύτερη]: 271-312.
- Γκότση, Ζ. 1997. Η μυθιστορία των Αποκρύφων. Συμβολή στην περιγραφή του είδους. Στο Ν. Βαγενάς (επιμ.), *Από τον Λέανδρο στον Λουκή Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 149-168.
- _____ 2004. *Η ζωή εν τη πρωτεύουση. Θέματα αστικής πεζογραφίας από το τέλος του 19ου αιώνα*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Γουρίδης, Α. Ι. 2006. *Διδυμότειχο, μία άγνωστη πρωτεύουσα*. Κομοτηνή: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ροδόπης – Έβρου.
- Cervati, R. C. 1896. *Annuaire Oriental du commerce de l'industrie l'administration et de magistrature. 14me année 1896*. Constantinople: J. Pallamary.
- _____ 1909. *Annuaire Oriental du commerce de l'industrie de l'administration et de la magistrature. 29me année 1909*. Constantinople: E. Pallamary et Cie.
- Δημογεροντία Τυρολόης 1905. Διατριβαί. Εφ. *Κωνσταντινούπολις* Έτος 39 - αρ. 16 (Παρασκευή 21 Ιανουαρίου): 2. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=37823&seg=5140 (τελευταία πρόσβαση 13/07/2016).
- Eco, U. 1988. *Ο Υπεράνθρωπος των Μαζών. Ρητορική και ιδεολογία του λαϊκού μυθιστορήματος*. Μτφ. Ε. Καλλιφατίδη. Αθήνα: Γνώση.
- Επαρχίαις 1900. Εν ταις επαρχίαις. Εφ. *Ταχυδρόμος* [Κωνσταντινούπολης] 777 (Σάββατον 16/29 Δεκεμβρίου): 3. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://srv->

- web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=44683&seg=11784 (τελευταία πρόσβαση 13/07/2016).
- Ζερβός Ιακωβάτος, Η. 1889. *Κριτική επί των συγχρόνων μυθιστορημάτων*. Κεφαλληνία: Εκ του Τυπογραφείου ο «Λέων».
- Genette, G. 2007. *Σχήματα III. Ο λόγος της αφήγησης: Δοκίμιο μεθοδολογίας και άλλα κείμενα*. Μτφ. Μ. Λυκούδης. Αθήνα: Πατάκης.
- Gramsci, A. 1981. *Λογοτεχνία και εθνική ζωή. Πρώτο μέρος*. Μτφ. Χ. Μαστραντώνης. Αθήνα: Στοχαστής.
- Ηλιού, Φ. & Π. Πολέμη 2006. *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900. Συνοπτική αναγραφή. Τόμος Γ' 1891-1900 & αχρονολόγητα*. Αθήνα: Βιβλιολογικό Εργαστήριο «Φίλιππος Ηλιού» - Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.
- Ηπειρωτικά* 1893. *Ηπειρωτικά Διάφορα*. Εφ. *Φωνή της Ηπείρου* 42 (Παρασκευή 2 Ιουλίου): 3. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=46509&seg=13382 (τελευταία πρόσβαση 14/07/2016).
- Θρακικά* 1891. «Θρακικά Σκηναί». *Ο Κόσμος Έτος Β' - αρ. 7* (17 Φεβρουαρίου): 72. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://digital.lib.auth.gr/record/146108> (τελευταία πρόσβαση 14/07/2016).
- Καπανίδης, Ν. 1992. Γιατροί Θράκης. Απόφοιτοι του Εθνικού Πανεπιστημίου τον 19ο αιώνα. Νεώτερα στοιχεία. Στο *ΙΒ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Μάιος 1991)*. Πρακτικά. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ιστορική Εταιρεία – Βάνιας, 326-342.
- Κασίνης, Κ. Γ. 2008⁴. Οι ελληνικές μεταφράσεις ξένων μυθιστορημάτων. Η περίπτωση του γαλλικού μυθιστορήματος (ΙΘ' αι.). Στο *Διασταυρώσεις, Α'. Μελέτες για τον ΙΘ' & Κ' αι.* Αθήνα: Χατζηνικολής, 43-70.
- Κάσσης, Κ. Δ. 1983². *Το ελληνικό λαϊκό μυθιστόρημα 1840-1940. Μυθιστορήματα και μελέτες σε λαϊκά φυλλάδια*. Αθήνα.
- Κίτσος, Κ. Ι. 1984. Λεωνίδα Βασιλειάδης (1876-1920). Στο *Πνευματικές Φυσιognωμίες του Πωγωνίου*. Ιωάννινα: Ένωση Πωγωνησίων Ηπείρου, 111-123.
- Κοσμάς, Ν. Β. 1997. *Το γλωσσικό ιδίωμα των Ιωαννίνων*. Αθήνα – Γιάννινα: Δωδώνη.
- Κούγκουλος, Θ. Β. 2012. *Η Ήπειρος ως λογοτεχνικός μύθος στη μεταπολεμική πεζογραφία*. Διδακτορική Διατριβή. Τομέας Μεσαιωνικής και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας Τμήματος Φιλολογίας Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

- Κουλίδας, Κ. Ι. 2010. *Τα Γιάννινα που έφυγαν (Συνοικίες - Τοπωνύμια - Ιεροί Ναοί - Μοναστήρια)*. Ιωάννινα.
- Κυρκούδης, Θ. 2005. *Ιατροί και Ιατρική στη Θράκη*. Αλεξανδρούπολη: Πέλιτη.
- Κωστακιώτης, Γ. 2016. Αναζητήσεις εθνικής ταυτότητας στο λαϊκό μυθιστόρημα της Κωνσταντινούπολης. Στο Α. Ταμπάκη & Ου. Πολυκανδριώτη (επιμ.), *Ελληνικότητα και ετερότητα: Πολιτισμικές διαμεσολαβήσεις και "εθνικός χαρακτήρας" στον 19ο αιώνα*. Πρακτικά Συμποσίου. Τόμος Α'. Αθήνα: Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Θεατρικών Σπουδών – Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 377-385. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.theatre.uoa.gr/fileadmin/theatre.uoa.gr/uploads/E-BOOKS/A_TOMOS_e-book.pdf (τελευταία πρόσβαση 14/10/2016).
- Κωστούλας, Κ. Χ. 2002. *Πρωγωνήσιοι Εργολάβοι. Συμβολή και μελέτη των Δημόσιων Έργων στην Ηπειρο στην Ύστερη Τουρκοκρατία*. Ιωάννινα: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος – Τμήμα Ηπείρου.
- Μαμώνη, Κ. 2004. *Θρακικά Μελετήματα*. Αθήνα: Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων.
- Μαστροδημήτρης, Π. Δ. 1984². *Πρόλογοι νεοελληνικών μυθιστορημάτων (1830-1930)*. Αθήνα: Δόμος.
- Μαυρίδης, Δ. Α. 2003. *Από την Κωνσταντινούπολη στη Ραιδεστό. Σε αναζήτηση της νεοελληνικής ταυτότητας*. Ξάνθη: Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης.
- Μερακλής, Μ. Γ. 1988. *Τι είναι λαϊκή λογοτεχνία*. Αθήνα: Κέντρο Μαρξιστικών Ερευνών – Σύγχρονη Εποχή.
- Μιχαηλίδης, Μ. Ι. 1909. *Παγκόσμιος Εμπορικός Οδηγός του έτους 1908 (Ελληνογαλλικός)*. Σμύρνη-Κορδελιό: Τύποις «Αμαλθείας».
- Μουλλάς, Π. 1998. Εισαγωγή. Στο *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*. Τόμος Α'. Αθήνα: Σοκόλης, 17-223.
- _____ 2007. *Ο χώρος του εφήμερου. Στοιχεία για την παραλογοτεχνία του 19ου αιώνα*. Αθήνα: Σοκόλης.
- Μητρώο Πληρεξουσίων* 1986. *Μητρώο Πληρεξουσίων, Γερουσιαστών και Βουλευτών 1822-1935*. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων – Διεύθυνση Διοικητικού – Τμήμα Μητρώου Βουλευτών.
- Ντενίση, Σ. 1994. *Το ελληνικό μυθιστόρημα και ο sir Walter Scott (1830-1880)*. Αθήνα: Καστανιώτης.

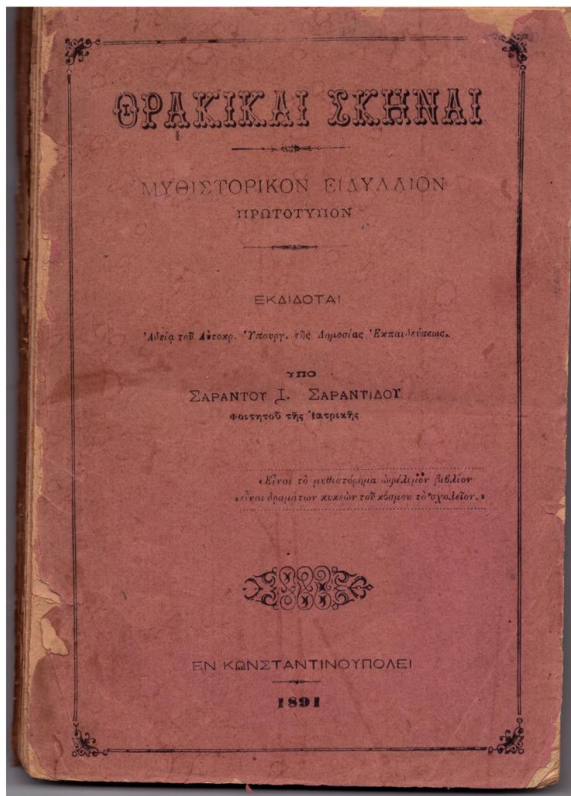

- _____ 2014. Τα αυτοτελώς εκδεδωμένα μυθοπλαστικά πεζογραφήματα της δεκαετίας του 1880 και ο μύθος (;) της ηθογραφίας. Στο *Νεοελληνική Λογοτεχνία και Κριτική από τον Διαφωτισμό έως σήμερα*. Πρακτικά ΙΓ΄ Διεθνούς Επιστημονικής Συνάντησης (3-6 Νοεμβρίου 2011 – Μνήμη Παν. Μουλλά). Αθήνα: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης – Τμήμα Φιλολογίας – Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών – Σοκόλης-Κουλεδάκης, 519-528.
- Ολίγα* 1931. Ολίγα περί Θράκης. *Θρακικά* [έκτακτον τεύχος - παράρτημα του Γ΄ τόμου]: 5-40.
- Peremeci, O. N. 1939. *Edirne tarihi* [Ιστορία της Αδριανούπολης]. İstanbul: Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi [νέα έκδοση: 2011, Edirne: Bellek Yayınları].
- Πετρόπουλος, Δ. Α. 1940-41. Λαογραφικά Σαμακοβίου Ανατολικής Θράκης. *Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού Ζ΄*: 145-223.
- Πολίτης, Α. 1999. Αναζητώντας την πεζογραφία και τους πεζογράφους 1830-1880. Στο Α. Αργυρίου, Κ. Α. Δημάδης & Α. Δ. Λαζαρίδου (επιμ.), *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση 1453-1981*. Πρακτικά Α΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών (Βερολίνο, 2-4 Οκτωβρίου 1998). Τόμος Α΄. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 85-96.
- Ποππώνης, Γ. Ι. 1905. Το Αναγνωστήριον «Βισάνθη». Εφ. *Ταχυδρόμος* [Κωνσταντινούπολης] 1953 (Πέμπτη 13/26 Ιανουαρίου): 3. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=41058&seg=8152 (τελευταία πρόσβαση 13/07/2016).
- Πρακτικά Γ΄ Συνελεύσεως* 1921. *Πρακτικά των Συνεδριάσεων της Γ΄ εν Αθήναις Συντακτικής των Ελλήνων Συνελεύσεως (1920-1921)*. Προεδρία Κωνστ. Αργασάρη Λομβάρδου. Τεύχος Α΄. Εν Αθήναις: Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου.
- Rizzo, A. (επιμ.) 1921. *Annuaire Oriental. Commerce, Industrie, Administration, Magistrature. 1921*. Constantinople: L'Annuaire Oriental.
- _____ 1922. *Annuaire Oriental. Commerce, Industrie, Administration, Magistrature. 1922*. Constantinople: L'Annuaire Oriental.
- Roth, K. 1995. Η λαϊκή λογοτεχνία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και η ανάγκη να μελετηθεί σε ευρωπαϊκό πλαίσιο. Στο *Η λαϊκή λογοτεχνία στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (19ος και αρχές 20ού αι.)*. Τετράδια εργασίας 15. Αθήνα: Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών ΕΙΕ, 13-24.

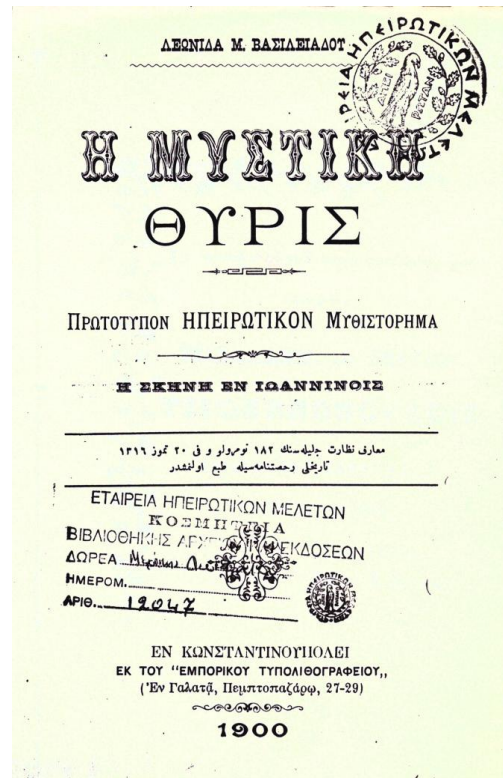
- Σαχίνης, Α. 1992. *Θεωρία και άγνωστη ιστορία του μυθιστορήματος στην Ελλάδα 1760-1870*. Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου Μ. Καρδαμίτσα.
- Skoulidas, E. G. 2011. Identities, Locality and *Otherness* in Epirus during the Late Ottoman period. Στο Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα)*. Πρακτικά Δ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών. Τόμος Γ΄. Αθήνα: Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, 539-552. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://www.eens.org/wordpress/wp-content/uploads/2012/05/Identities-in-the-Greek-world-Granada-2010-Congress-Vol_3-2011-isbn_978-960-99699-5-61.pdf (τελευταία πρόσβαση 14/07/2016).
- Tonnet, H. 1992. Les premiers romans grecs à sujet turc. *Revue des études néo-helléniques* I(1): 5-19.
- _____ 1997. Ο χώρος και η σημασία του στα *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως* του Χριστόφορου Σαμαρτζίδα (1868). Στο Ν. Βαγενάς (επιμ.), *Από τον Λέανδρο στον Λουκή Λάρα. Μελέτες για την πεζογραφία της περιόδου 1830-1880*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 169-179.
- _____ 2004. Για μια καινούργια ανάγνωση του ελληνικού «λαϊκού» μυθιστορήματος του 19ου αι. Στο Μ. Morfakidis (επιμ.), *Φιλόπατρις. Αφιέρωμα στον Αλέξη Eudald Solá*. Granada: Centro de Estudios Bizantinos, Neogriegos y Chiriotas – Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, 159-170.
- _____ 2009. Τα *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως* (1868) του Χριστόφορου Σαμαρτζίδα, ένα ελληνικό λαϊκό μυθιστόρημα γαλλικού τύπου. Στο *Μελέτες για την νεοελληνική πεζογραφία*. Μτφ. Φ. Βλαχοπούλου. Αθήνα: Μεσόγειος, 232-259.
- _____ 2010. Φτώχεια και κοινωνικό ζήτημα στα *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως* (1868) του Χριστόφορου Σαμαρτζίδα (1843-1900). Στο Γ. Λαδογιάννη, Α. Μπενάτσης & Κ. Νικολουδάκη (επιμ.), *Ευτυχισμός. Τιμή στον Ερατοσθένη Γ. Καψωμένο*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 559-568.
- Τσαπανίδου, Α. 2012. *Η Κωνσταντινούπολη στην ελληνική πεζογραφία 1830-1880*. Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Φιλολογίας Φιλοσοφικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
- Τσιανικλίδης, Δ. Ι. 2000. *Η Μητρόπολις και ο Ελληνισμός Σηλυβρίας*. Διδακτορική Διατριβή. Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας Θεολογικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
- Υφαντής, Ν. Θ. 2010. *Μνήμες και Βιώματα από την Πωγωνιανή (Βοστίνα)*. Ιωάννινα.

- Χατζιδάκις, Ι.Ν. 1896. *Τα κατά την Πρυτανείαν Ιωάννου Ν. Χατζιδάκι, τακτικού καθηγητού των Μαθηματικών, πρυτανεύσαντος κατά το Ακαδημαϊκόν Έτος 1894-1895*. Εν Αθήναις: Τυπογραφείο Π. Δ. Σακελλάριου. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://pergamos.lib.uoa.gr/dl/object/uoadl:184833> (τελευταία πρόσβαση 13/07/2016).
- Χ.Β.Χ. 1901. Η Μυστική θυρίς. Εφ. *Φωνή της Ηπείρου* 414 (Παρασκευή 26 Ιανουαρίου): 4. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://srv-web1.parliament.gr/display_doc.asp?item=44767&seg=11869 (τελευταία πρόσβαση 14/07/2016).

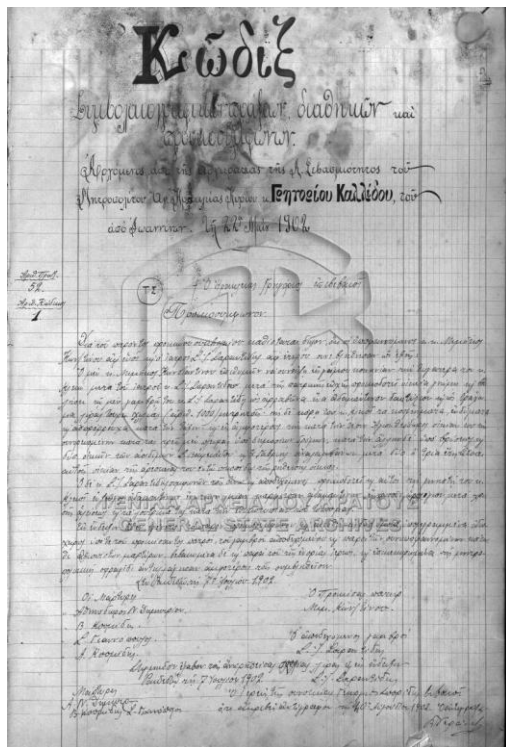
Επίμετρο

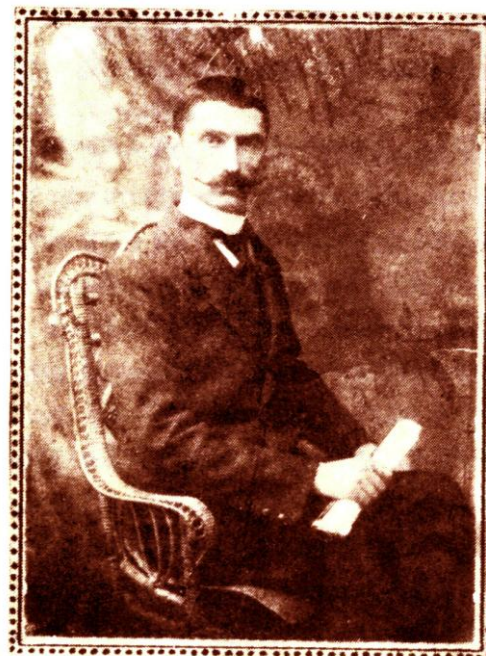
Εικ. 1. Θρακικάί Σκηναί (1891)

Εικ. 2. Η μυστική θυρίς (1900)

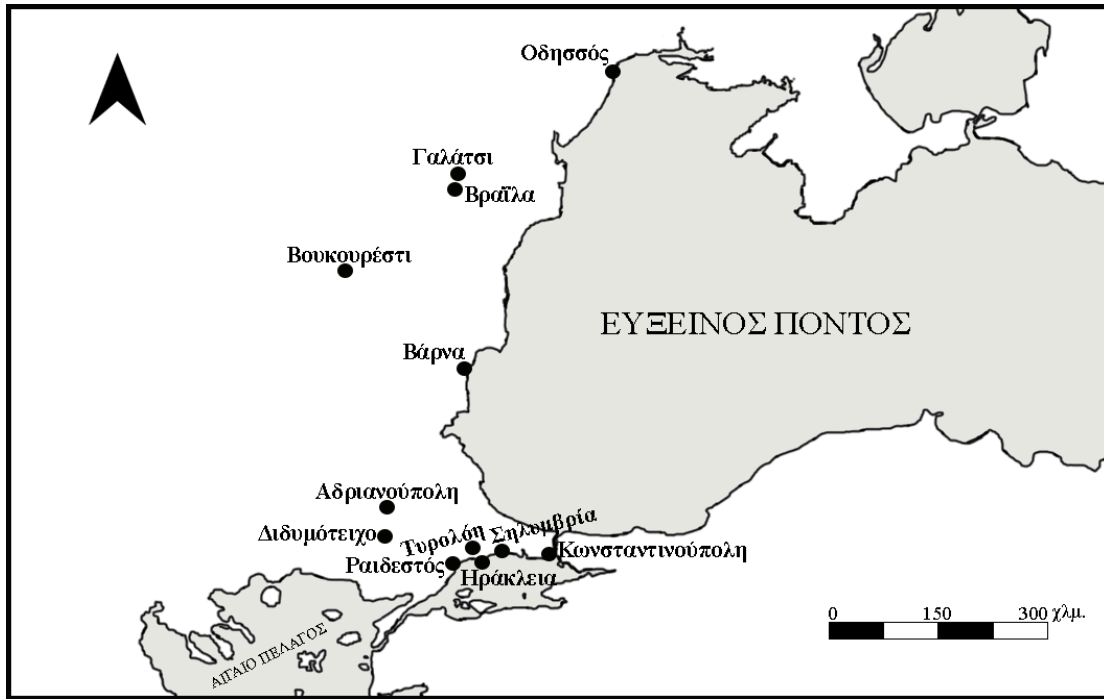

Εικ. 3. Προικοσύμφωνο Σαράντου Ι. Σαραντίδου (7 Ιουλίου 1902)

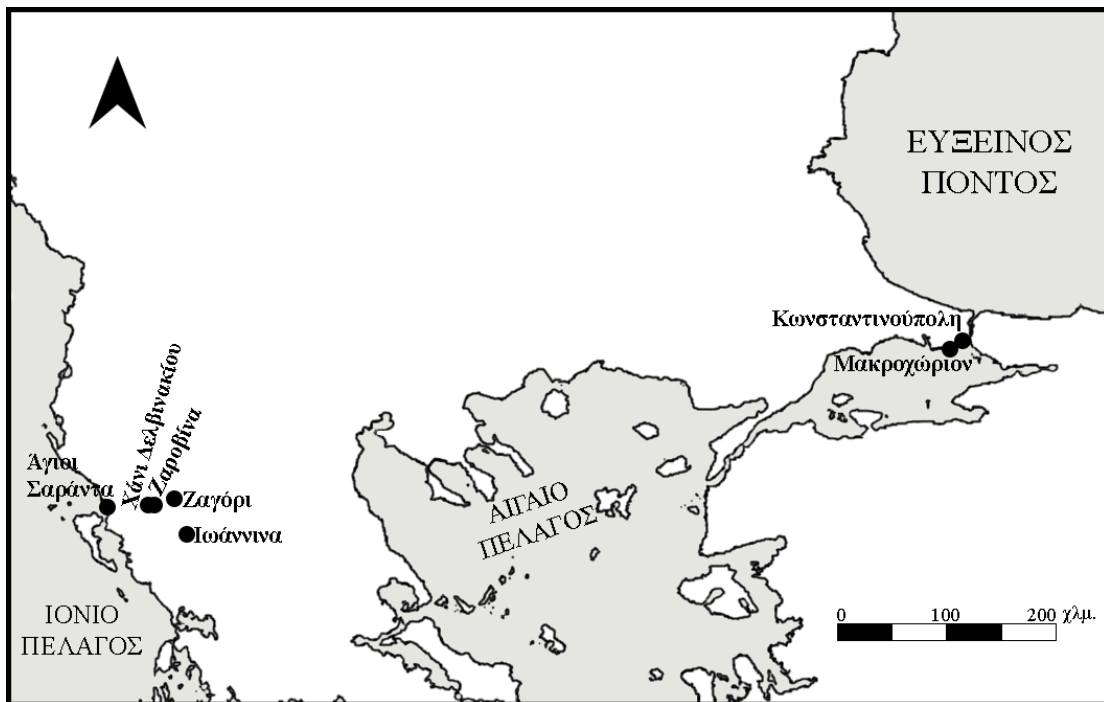

Εικ. 4. Λεωνίδας Μ. Βασιλειάδης

Χάρτης 1. Θρακικά Σκηναί: αφηγηματικός χώρος

Χάρτης 2. Η μυστική θορίς: αφηγηματικός χώρος

Η ιδέα για τις **Εκδόσεις Σαΐτα** ξεπήδησε τον Ιούλιο του 2012 με πρωταρχικό σκοπό τη δημιουργία ενός χώρου όπου τα έργα συγγραφέων θα συνομιλούν άμεσα, δωρεάν και ελεύθερα με το αναγνωστικό κοινό.

Μακριά από το κέρδος, την εκμετάλλευση και την εμπορευματοποίηση της πνευματικής ιδιοκτησίας, οι **Εκδόσεις Σαΐτα** επιδιώκουν να επαναπροσδιορίσουν τις σχέσεις Εκδότη-Συγγραφέα-Αναγνώστη, καλλιεργώντας τον πραγματικό διάλογο, την αλληλεπίδραση και την ουσιαστική επικοινωνία του έργου με τον αναγνώστη δίχως προϋποθέσεις και περιορισμούς.

Ο ισχυρός άνεμος της **αγάπης** για το βιβλίο,
το γλυκό αεράκι της **δημιουργικότητας**,
ο ζέφυρος της **καινοτομίας**,
ο σιρόκος της **φαντασίας**,
ο λεβάντες της **επιμονής**,
ο γραίγος του **οράματος**,
καθοδηγούν τη σαΐτα των Εκδόσεών μας.

Σας καλούμε λοιπόν να αφήσετε τα βιβλία να πετάξουν ελεύθερα!

Ο παρών τόμος αποτελεί το Β' μέρος των Πρακτικών του Διεθνούς Επετειακού Συνεδρίου με τον τίτλο "Ταυτότητες: Γλώσσα και Λογοτεχνία", που διοργανώθηκε στην Κομοτηνή, από 9 έως 11 Οκτωβρίου 2015, για τον εορτασμό των είκοσι χρόνων από την ίδρυση του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης. Ο συγκεκριμένος τόμος περιλαμβάνει κείμενα, έπειτα από κρίση, ανακοινώσεων που παρουσιάστηκαν στο παραπάνω συνέδριο και εντάσσονται στις θεματικές της νεότερης ιστορίας και της βυζαντινής και νεοελληνικής φιλολογίας.

ISBN: 978-960-629-002-2